

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Mot någons vilja

Slutrapport av uppdraget insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010–2012

Mot någons vilja

Slutrapport av uppdraget insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010–2012

Förord

Under 2010–2012 hade Ungdomsstyrelsen i uppdrag att arbeta med frågan om äktenskap mot någons vilja. I uppdraget ingick att genomföra utbildningsinsatser inom statliga, kommunala och fristående verksamheter, sprida information och vara sammankallande för ett nätverk av statliga myndigheter.

Arbetet med att förhindra äktenskap mot någons vilja är relativt nytt i Sverige. Ändå är det den största orsaken till varför unga flickor omhändertas enligt LVU. Den vanligaste orsaken till att unga omhändertas och placeras i skyddat boende är att de inte själva får välja partner och att de känner sig allvarligt hotade om de inte följer familjens krav (Ungdomsstyrelsen 2009). I denna rapport redovisar vi Ungdomsstyrelsens erfarenheter av uppdraget.

Intresset för Ungdomsstyrelsens utbildningar har varit stort och efterfrågan av publikationerna *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009), *Av egen vilja* (Ungdomsstyrelsen 2010a) och foldern *Får jag gifta mig med vem jag vill* (Ungdomsstyrelsen 2011a) har varit omfattande.

Det finns fortfarande ett stort behov av kunskap kring det preventiva arbetet och bättre rutiner för samverkan lokalt. I *Mot någons vilja* redovisar vi våra erfarenheter och viktiga lärdomar av uppdraget till regeringen.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

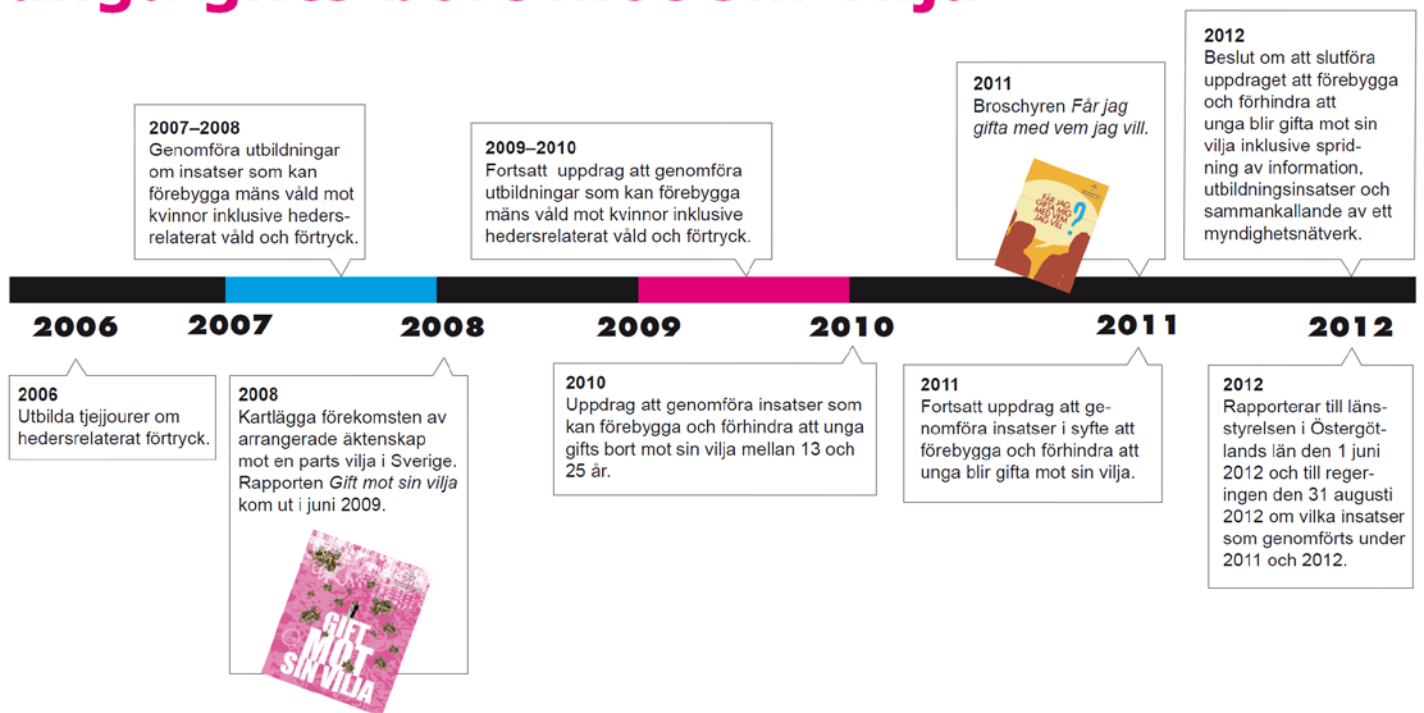
Sammanfattning	6
Inledning	7
1 Bakgrund	9
2 Myndighetsnätverk för samordning	11
3 Ungdomsstyrelsens informationsinsatser	15
3.1 Informationsbroschyr riktad till unga	15
3.2 Mässor och konferenser	16
3.3 Utveckling av Ungdomsstyrelsens webbplats.....	16
4 Utbildningsinsatser	18
4.1 Nationella utbildningen.....	18
4.2 Skräddarsydda utbildningar	20
4.3 Utbildningar för Migrationsverket och UMO, Ungdomsmottagningen på nätet	22
4.4 Utbildningar i samverkan med romska och religiösa organisationer.....	22
4.5 Ungdomsstyrelsens rikskonferens.....	23
4.6 MR-dagarna och övriga konferenser.....	24
5 Studiebesök.....	25
6 Äkta makar.....	32
7 Erfarenheter och lärdomar	34
7.1 Våld som tema.....	34
7.2 Föräldra- och familjearbetet.....	34
7.3 Det förebyggande arbetet.....	35
7.4 Unga som resurs	36
7.6 Utbildningsuppdrag och ungdomspolitiskt perspektiv	38
7.7 Lärdomar	38
8 Referenser	40
9 Bilagor	42

Sammanfattning

Skräddarsydda utbildningsinsatser

Datum	Plats	Typ av arrangemang	Antal
2011			
20 jan	Västerås	Föreläsning	150
27 jan	Länsstyrelsen i Stockholm	Föreläsning	40
4 feb	Länsstyrelsen i Malmö	Föreläsning	30
9 feb	Sensus Stockholm	Föreläsning	35
10 mars	Skåne regionen	Föreläsning	100
17 mars	Stockholm	Seminarium	7
22 mars	Uppsala	Seminarium	20
26 mars	Stockholm, Romska kvinnonätverket	Seminarium	20
14 april	Skolskötorskornas rikskonferens i Göteborg	Information på mässan	100
15 april	Angered, Göteborg	Föreläsning	20
16 april	Kistamässan, Stockholm	Föreläsning	10
7 maj	Feministiskt forum, Stockholm	Moderator	50
31 maj	Härnösands folkhögskola	Seminarium	35
1 juni	Uppsala	Utbildning	80
15 juni	Haninge	Seminarium	6
22 juni	Pelas minnesdag, Stockholm	Information på mässan	30
15 aug	Uppsala	Utbildning	50
8 sep	UMO och Migrationsverket	Utbildning	80
21 sep	Borlänge	Utbildning	60
29 sep	Glokala folkhögskolan, Malmö	Utbildning	10
3-4 okt	Skolkuratorernas rikskonferens	Information på mässan	150
4 okt	Borås skolor	Utbildning	30
11 okt	Socionomdagarna	Information på mässan	x
13 okt	Länsstudiedagen, Östergötland	Utbildning	40
18 okt	Haninge	Seminarium	3
24 okt	Ludvika	Föreläsning	80
27 okt	Uppsala föreningsliv	Föreläsning	70
31 okt	Skolforum	Information på mässan	x
15 nov	MR-dagarna	Föreläsning	80
30 nov	Rikskonferensen	Fyra seminarium	200
8 dec	Haninge	Seminarium	3
2012			
20 jan	Fadimedagen	Information på mässan	50
7 feb	Kalmar	Ungdomspol utbildning	15
6 mars	Skeppsholmens folkhögskola	Utbildning	60
15 mars	Malmö	Nationell utbildning, föreläsning	25
22 mars	Myndighetsnätverket	Föreläsning	15
4 april	Palatset i Stockholm	Föreläsning	50
25 april	Rädda Barnen i Gävle	Föreläsning	20
8 maj	Projektet Hedersam i Stockholm	Föreläsning	60
10 maj	Rädda Barnen i Gävle	Föreläsning	20
8-9 feb	Konferens om psykisk hälsa	Information på mässan	x
13 mars	Riksförbundet för fältarbetare	Information på mässan	x
20 april	Skolskötorskornas rikskonferens	Information på mässan	x
23 april	BUP-konferens	Information på mässan	x
Föreläsningar	Seminarium	Information på mässan	Utbildningar

Uppdraget att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja

Inledning

Sedan 2010 har Ungdomsstyrelsen haft i uppdrag att förebygga att unga inte gifts bort mot sin vilja. I uppdraget ingick att genomföra utbildningsinsatser inom statliga, kommunala och fristående verksamheter, sprida information och vara sammankallande för ett nätverk av statliga myndigheter.

Uppdraget enligt regleringsbrevet för 2011 avser information, utbildningsinsatser och sammankallande av ett myndighetsnätverk för samordning (regeringsbeslut IJ2010/750/UF). I regleringsbrevet för 2012 (regeringsbeslut U2011/7070/UC) står det att Ungdomsstyrelsen ska slutföra uppdraget att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja för att därefter lämna över relevant information till Länsstyrelsen i Östergötlands län. Den 17 april 2012 redovisade Ungdomsstyrelsen sina erfarenheter till Länsstyrelsen i Östergötland och den 1 juni 2012 lämnade Ungdomsstyrelsen även en skriftlig rapport till Länsstyrelsen i Östergötland.

Myndigheten ska senast den 31 augusti 2012 lämna en redovisning till Regeringskansliet om vilka insatser som har genomförts under 2011 och 2012 och hur många som har tagit del av insatserna.

Mycket verksamhet ägt rum under åren. Ett myndighetsnätverk har upprättats och har träffats sammanlagt tre gånger under 2011 och 2012. Myndigheten har även arrangerat en nationell utbildning i samverkan med länsstyrelserna i Västra Götaland, Skåne och Stockholm. Den genomfördes tillsammans med Uppsala universitet och Sensus studieförbund. Myndigheten genomförde även skräddarsydda utbildningar riktade till olika verksamheter och målgrupper efter deras behov. Sammanlagt har över 1 300 deltagare tagit del av våra utbildningar och seminarier. Vi har också varit ute på flera mässor och konferenser och marknadsfört uppdraget. Foldern *Får jag gifta mig med vem jag vill?* trycktes i 60 000 exemplar och har översatts till nio olika språk. Artiklar har skrivits kontinuerligt och lagts upp på myndighetens webbplats. Kunskapssammanställning *Äkta makar* om traditionella och vigselliknande ceremonier som inte utgör vigslar i rättslig mening har också skrivits och avrapporterats till regeringen.

Rapporten *Mot någons vilja* är indelad i avsnitt utifrån de tre deluppdragen som anges i regleringsbrevet.

- Att sammankalla ett myndighetsnätverk
- Att utbilda anställda inom myndigheter, kommuner och ideella organisationer
- Att utarbeta information till relevanta målgrupper.

Avslutningsvis presenterar vi våra erfarenheter från arbetet med äktenskap mot en parts vilja

1 Bakgrund

Ungdomsstyrelsen fick uppdraget att förebygga att unga inte gifts bort mot sin vilja redan 2010. Myndigheten samarbetade med länsstyrelser, kommuner och ideella organisationer. I huvudsak var det Ungdomsstyrelsen som bestämde innehållet för utbildningsdagarna (bilaga 1).

Utbildningen fokuserade på förebyggande insatser i arbetet med unga och föräldrar. Målgrupp för utbildningarna var socialtjänst, skola, elevhälsa, polis, ungdomsmottagningar samt kvinnojourer, trossamfund, etniska organisationer och andra ideella verksamheter. Under hösten 2010 anordnade Ungdomsstyrelsen 21 utbildningstillfällen runt om i landet med sammanlagt 1 300 deltagare.

Idéseminarium och samverkan

I början av 2011 hade myndigheten ambitioner att nå ut till och samverka mer långsiktigt med aktörer som hade fått i uppdrag att följa upp den nya samhällsorienteringen för nyanlända invandrare, till exempel skolan, sfi och länsstyrelserna. Myndigheten ville undvika att göra korta nedslag utan hellre arbeta långsiktigt med olika aktörer för att tillsammans skapa hållbara rutiner och strategier i arbetet med att förebygga att unga hamnar i ett äktenskap mot någons vilja.

I mars 2011 anordnade Ungdomsstyrelsen två idéseminarier för att undersöka om det fanns intresse i målgruppen av ett mer långsiktigt samarbete med myndigheten kring utbildningar.

Samhällskommunikatörer och skolan

Den 9 mars 2011 anordnade myndigheten ett seminarium med representanter från länsstyrelserna som arbetade med att samordna uppdraget kring samhällsorientering för nyanlända invandrare. Ungdomsstyrelsen såg möjligheter att inom ramen för samhällsorienteringen föra in moment där frågan om äktenskap mot någons vilja skulle kunna vara en del. Sammanlagt deltog elva personer.

Ungdomsstyrelsen presenterade uppdraget och fakta från utredningen *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009). Tove Österling Wallner från Vuxenutbildningen i Uppsala berättade om projektet *Va med* som är ett projekt som utvecklar och anpassar studiematerial för nyanlända. Det ska ingå i samhällsorienteringen för nyanlända med fokus på dialog, diskussion och reflektion. Det är finansierat av Europeiska integrationsfonden. Sonia Sherefay, integrationskonsulent pratade om hur man bör ha en dialog med föräldrar för att få dem att förstå att det här är angeläget. Vidare pratade hon om studiematerialet *Barnen i våra hjärtan* (Rädda Barnen 2011) som hon utarbetat. Boken ska fungera som diskussionsunderlag i studiecirkel, till exempel svenska för invandrare, och på föräldramöten. Slutligen diskuterades vad vi kan göra gemensamt för målgrupperna sfi-lärare och samhällskommunikatörer.

Länsstyrelserna återkom någon månad senare med beskedet det inte var rätt i tiden att samarbeta kring funktionen samhällsinformatörer. De 60 timmars samhällsorientering som kursen innehöll var redan inplanerade i detalj.

Den 17 mars 2011 genomförde myndigheten ytterligare ett seminarium med representanter från utbildningsnämnden och skolor från tre kommuner: Botkyrka, Södertälje och Malmö. Kommunerna var utvalda för att de har stora grupper med olika etnicitet och social bakgrund. Även vid detta tillfälle berättade myndigheten om uppdraget och frågan ställdes om det fanns intresse från kommunerna att samarbeta.

Diskussionen handlade även om vilken typ av samarbete man önskade utifrån deras perspektiv och om Ungdomsstyrelsen kunde vara ett stöd i ett fortsatt arbete. Det fanns kunskap om problemet, men kommunerna hade svårt att se hur skolan skulle få in frågan på lektionstid. Skolan hade även åsikter om hur de ska arbeta för att få effekt. De såg problem med så kallade endagskonferenser och ville hellre hitta ett processorienterat och långsiktigt sätt att arbeta med tydlig förankring på alla skolans nivåer.

De här två seminarietillfällen gav nya perspektiv. Det kom ut ny kunskap från båda tillfällena. Det går inte att forcera fram utbildningar till aktörer som antingen inte har tid som i det här fallet skolan eller i en ny form av samhällsinrättning som samhällskommunikatörerna är. Den främsta lärdomen som Ungdomsstyrelsen fick efter de här två seminarietillfällen var att försöka erbjuda kommuner och ideella verksamheter skräddarsydda utbildningar utifrån de olika aktörernas behov och förutsättningar. Det är mer fruktbart att jobba i kommuner som har satt upp mål och syften med varför man genomför utbildningar och vilken förändring man önskar åstadkomma. Erbjudande om skräddarsydda utbildningar presenterades på Ungdomsstyrelsens webbplats i april 2011.

2 Myndighetsnätverk för samordning

I regleringsbrevet för 2011 stod det att Ungdomsstyrelsen skulle vara sammankallande för ett nätverk av statliga myndigheter som på olika sätt arbetar med eller berörs av frågan om äktenskap mot någons vilja. Nätverket ses som en långsiktig samverkan för att åstadkomma ett kvalitetssäkrat arbete för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Redan 2010 hade myndigheten i uppdrag att vara sammankallande för samma nätverk.

Förutom Ungdomsstyrelsen deltog följande myndigheter i nätverket:

Barnombudsmannen, Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvårdsverket, Länsstyrelserna i Stockholm, Skåne, Västra Götaland och Östergötland, Migrationsverket, Nationellt centrum för Kvinnofrid, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Rikspolisstyrelsen, Skolverket, Skatteverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Sveriges Kommuner och Landsting samt Åklagarmyndigheten.

Nätverket träffades två gånger 2011 och en gång 2012. På nätverkets första möte den 15 april 2011 rapporterade myndigheterna hur de arbetar med sina olika uppdrag inom regeringens handlingsplan mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld.

- Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) arbetade med en handledning för hälso- och sjukvården om stöd till flickor som drabbas av hedersproblematik. NCK:s uppdrag är även att fortsatt sprida forskningsresultat och att vara en länk mellan forskare och praktiker. De har tagit fram en forskningsöversikt som heter *Hedersrelaterat våld och förtryck* (Nationellt centrum för kvinnofrid 2010). NCK framförde att det fanns mer behov av forskning för bättre förståelse och för att hitta former för åtgärder.
- NCK hade även tagit fram publikationen *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige – En kunskap och forskningsöversikt* (Nationellt centrum för kvinnofrid 2011). I studien konstateras att okunskapen är stor i de professionellas bemötande av kvinnan.
- Länsstyrelsen Östergötland har arbetat fram en vägledning för stöd och rehabilitering av unga i skyddat boende och familjehem (Östergötlands länsstyrelse 2011). Vägledningen rapporterades till regeringen den 28 april 2011.
- De tre länsstyrelserna i storstäderna rapporterade att de har genomfört en studie av skyddat boende som heter *Skyddat boenden för hedersvåldsutsatta* och är en slutrapport av en nationell kartläggning (Länsstyrelserna i Stockholm, Skåne och Västra Götalands län 2011). Den är inlämnad till departementet.

- Socialstyrelsen arbetar med kvalitetsutveckling av socialtjänstens samt hälso- och sjukvårdens arbete med offer för hedersrelaterat våld och förtyck inklusive barn och unga som förmås gifta sig mot sin vilja.
- Migrationsverket har i uppdrag att föra statistik om fullmakts-, tvångs- och barnäktenskap i samband med ansökan om uppehållstillstånd. Skatteverket för statistik över äktenskap och ansökningar om skyddade personuppgifter.
- Ungdomsstyrelsen rapporterade om de olika utbildningssatsningarna som pågår. Myndigheten berättade även om broschyren *Får jag gifta mig med vem jag vill?* (Ungdomsstyrelsen 2011a) som riktar sig till ungdomar och beskriver vart de kan vända sig för att få hjälp om de är oroliga för att bli bortgifta.
- Ungdomsstyrelsen har även fått i uppdrag att genomföra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier samt av ekonomiska förbindelser med blivande makars familjer (regeringsbeslut U2011/1431/UC) Den resulterade i rapporten *Äkta makar* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2012)

Diskussion fördes om det fortsatta arbetet för myndighetsnätverket. Samtliga var överens om att det har varit till nytta för alla medverkande eftersom de olika uppdragen angränsar till varandra och att det är viktigt att samtala och få nya perspektiv. Skatteverket och Migrationsverket såg inte riktigt sin roll i gruppen efter att de har lämnat in sina rapporter. Övriga aktörer såg däremot värdet av att just dessa myndigheter är med.

Det fanns ett intresse av att Ungdomsstyrelsen skulle anordna en konferensdag under hösten 2011 där de olika myndigheternas uppdrag skulle presenteras mer djupgående för en bredare publik. Målgruppen skulle vara tjänstemän från myndigheterna som ingår i nätverket.

På nätverkets andra möte, 21 oktober 2011, rapporterade myndighetsrepresentanterna om var man befinner sig i relation till de uppdrag man har fått från regeringen. Till detta möte var Ahmad Ghanizadeh, avdelningsdirektör vid Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i Norge inbjuden. Elisabet Modée, departementssekreterare vid Utbildningsdepartementet rapporterade från departementet.

Ahmad Ghanizade presenterade det arbete som äger rum i Norge. Sedan 2008 har det systematiserats och utgår från handlingsplanen mot tvångsäktenskap och könsstymning. Norsk erfarenhet visar att om unga misslyckas i skolan så ökar risken för tvångsäktenskap och tvärtom – därför läggs fokus i arbetet på utbildning och på att unga ska bli ekonomiskt självförsörjande. Vidare är sannolikheten för tvångsäktenskap mindre om mamman är yrkesarbetande. Arbetet med integration är viktigt för att eliminera tvångsäktenskap.

I Norge har man minoritetsrådgivare som finns på skolor med en högre andel elever med utländsk bakgrund. Minoritetsrådgivarna samarbetar med rektorn, identifierar riskutsatta ungdomar och hjälper unga och föräldrar så att eleverna får bra skolresultat. På norska ambassader finns integrationsrådgivare. De arbetar med att identifiera misstänkta tvångsäktenskap samt hjälper norska ungdomar hem till Norge. Detta kompetensteam som sitter på olika ambassader i världen och arbetar med att få hem unga som riskerar äktenskap mot deras vilja har fått bra resultat. Det är ett team med personer från Migrationsverket, polisen, hälsomyndigheter, socialtjänsten – och personer som hjälper kommuner med rådgivning.

I Norge har man tagit fram två informationsbroschyrer – en till unga och en till föräldrar. Man har även i samarbete med fem direktorat tagit fram en webbsida om tvångsäktenskap och ungdomswebben ung.no är mycket välbesökt.

Elisabeth Modée, från Utbildningsdepartementet, sammanfattade problemets omfattning och redogjorde för regeringens handlingsplan mot att unga blir gifta mot sin vilja. Fokus kommer att ligga på metodutveckling och långsiktigt främjande arbete som stärker individens rättigheter, förebyggande insatser som har fokus på de problem som har identifierats samt stödjande och skyddande insatser för personer som blivit utsatta. Elisabeth Modée berättade om vilka uppdrag olika myndigheter har fått. Länsstyrelsen i Östergötlands län har i uppdrag att under 2011–2013 utveckla och sprida en skriftlig vägledning för stöd och rehabilitering. Socialstyrelsen har ett uppdrag om skyddat boende under 2011–2013. Statistiska centralbyrån ska kartlägga omfattningen av tvångsäktenskap, barnäktenskap och fullmaktsäktenskap.

Den 22 mars 2012 höll Ungdomsstyrelsen sitt sista möte som sammankallande inom ramen för uppdraget att förebygga och förhindra att unga gifts bort mot sin vilja. Från och med hösten 2012 kommer Östergötlands länsstyrelse att ta över. Mona Hallström-Hjort, enhetschef vid länsstyrelsen i Östergötland, berättade att de kommer att fortsätta driva myndighetsnätverket. För närvarande håller de på att arbeta fram målgruppsanpassade utbildningar till olika yrkesgrupper som möter unga som kan fara illa. Bland annat genomfördes en informationsdag om arbetet i Östergötlands län 17 april på Södra teatern i Stockholm tillsammans med Rikspolisstyrelsen. Dagen hade fokus på killars situation. Ett utbildningsmaterial kommer att tas fram och informationsarbetet kommer även i fortsättning att ske i samarbete med Rikspolisstyrelsen.

Länsstyrelsen i Östergötland arbetar också vidare i samarbete med Rädda Barnen i projektet *Det handlar om kärlek* som är riktat mot skolorna. Projektet sprids över hela landet och allt samlas på en egen webbplats som är översatt till tio olika språk. Länsstyrelsen sprider även vägledningen – *Våga göra skillnad* (Östergötlands länsstyrelse 2011) som ska testas i sex kommuner: Umeå, Borlänge, Karlstad, Söderhamn, Västerås och Norrköping.

Myndigheterna berättade om sina nya och pågående regeringsuppdrag. Efter rapporteringen från alla myndigheter presenterade Skolverket sitt uppdrag att integrera insatser för jämställdhet inom skolväsendet.

Länsstyrelsen i Östergötland presenterade lite mer noggrant sitt fortsatta uppdrag att utveckla och sprida vägledningen *Våga göra skillnad* (Östergötlands länsstyrelse 2011). Därefter presenterade Maria Billinger på Ungdomsstyrelsen kunskapssammanställningen *Äkta makar* som handlar om traditionella och vigselliknande ceremonier som inte innebär vigslar i juridisk bemärkelse (Ungdomsstyrelsens skrifter 2012).

Dagen avslutades med att Ungdomsstyrelsen tackade för den tid som varit och önskade Länsstyrelsen i Östergötland lycka till i framtiden. Länsstyrelsen i Östergötland är den myndighet som kommer ta över klubban och vara sammankallande för myndighetsnätverket efter den 31 augusti 2012 då Ungdomsstyrelsen formellt sett inte ansvarar för frågan att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja.

3 Ungdomsstyrelsens informationsinsatser

Inom ramen för uppdraget att förebygga att unga inte gifts bort mot sin vilja ska Ungdomsstyrelsen även sprida information till olika målgrupper. Det har myndigheten gjort genom att ta fram en informationsfolder riktad till unga, informera på mässor och konferenser, utveckla myndighetens webbplats samt bistå journalister med aktuell kunskap.

3.1 Informationsbroschyr riktad till unga

Ungdomsstyrelsen fick 2010 i uppdrag att ta fram en informationsfolder riktad till unga. Det resulterade i *Får jag gifta mig med vem jag vill?* som blev klar 2010. (Ungdomsstyrelsen 2011a). Det har varit stor efterfrågan på foldern. Broschyren är riktad till unga och berättar kortfattat om vad svensk lagstiftning säger om äktenskap, om vart unga kan vända sig för att få hjälp och vad unga bör tänka på inför en utlandsresa om de är oroliga för att bli bortgifta mot sin vilja (bilaga 6).

Broschyren har skickats till rektorer och elevhälsövård på högstadieskolor och gymnasier samt till socialtjänstkontor, poliskontor och ungdomsmottagningar i tolv utvalda kommuner. Myndigheten har även skickat och mejlat ut erbjudanden om att den går att beställa samt lagt upp den på myndighetens webbplats. Ungdomsstyrelsen har även introducerat den på olika konferenser och mässor där vi lanserat *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009) och andra utbildningsuppdrag som myndigheten arbetar med.

Sedan utskicket gjordes i början på december 2010 har broschyren delats ut på mässor och beställts i 60 000 exemplar. Den största andelen har beställts av aktörer som kommer i kontakt med ungdomar som till exempel elevhälsan, mottagningsenheter och ideella föreningar som Rädda Barnen. En lyckad spridning av broschyren gjordes till skolorna inför sommarlovet 2011 med tusentals extra beställningar som resultat. Det visar att det har varit en framkomlig väg att vända sig direkt till de unga med information om den unges rättigheter. Det har förmodligen även bidragit till en större kunskap om sakfrågan även för föräldrar och vuxna yrkesarbetande som endast utgjort en sekundär målgrupp.

Under 2011 översattes broschyren till nio olika språk enligt ett nytt regeringsuppdrag: arabiska, romani, engelska, sorani, dari, kurmandji, persiska, turkiska och somaliska. Språken valdes ut utifrån att vi testat med skolor runt om i landet om vilka språk som är det vanligast förekommande. Vi tryckte 5 000 exemplar av varje språk och hela upplagan är nu slut. Även översättningarna av broschyren har skickats via mejl till elevhälsan, myndighetsnätverket och andra intressenter samt lanserats på mässor, konferenser och utbildningar.

3.2 Mässor och konferenser

Ungdomsstyrelsen har under 2011 och fortsatt under 2012 varit ute på många olika mässor och konferenser för att marknadsföra våra olika utbildningsuppdrag där *Gift mot sin vilja* varit en del. Förutom att marknadsföra våra utbildningar har myndigheten även marknadsfört de utredningar som skrivits inom uppdraget och delat ut broschyren (på samtliga språk).

Ungdomsstyrelsen har under 2011 medverkat på Skolsköterskekonferensen, Skolkuratorsdagarna, Socionomdagarna, Skolforum och MR-dagarna.

Ungdomsstyrelsen har under 2012 deltagit på Konferens om psykisk ohälsa, Konferens för personal som arbetar inom barn- och ungdomspsykiatri, BUP Riksförbundet för fältarbetare, FSUM och Skolsköterskornas rikskongress. Det ger utdelning att synas på mässor där myndighetens olika målgrupper samlas. Tillströmningen av enskilda personer och kommuner som vill delta i våra aktiviteter eller samverka med oss ökar efter genomförda mässor.

3.3 Utveckling av Ungdomsstyrelsens webbplats

På Ungdomsstyrelsens webbplats har en egen avdelning om äktenskap mot någons vilja byggts upp: www.ungdomsstyrelsen.se/giftmotsinvilja. Där finns fakta i ämnet utifrån myndighetens tidigare uppdrag att förebygga mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld. Myndighetens olika utredningar *Gift mot sin vilja* (2009), *Av egen vilja* (2010a) och *Äkta makar* (2012) samt reportage, intervjuer och powerpoint från de olika utbildningsseminarier som myndigheten anordnat finns att ladda ner.

På webbplatsen finns också länkar till information om ungas rättigheter, svenska lagar, hedersbrott i utlandet och vart unga kan vända sig för att få hjälp, till exempel till regeringens webbplats. Ungdomsstyrelsens webbplats har även liknande information för yrkesverksamma. Nya artiklar har skrivits kontinuerligt under 2011 och samtliga ligger på Ungdomsstyrelsens webbplats. Ungdomsstyrelsen kommer att behålla den särskilda platsen även när uppdraget tar slut och länka till Östergötlands länsstyrelses webbplats. Tanken är att webbplatsen ska kopplas till det uppdrag myndigheten fått som handlar om att arbeta med attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld.

3.4 Press kring Gift mot sin vilja

I Ungdomsstyrelsens utredning *Gift mot sin vilja* (2009) uppger omkring 70 000 unga i Sverige att de inte har möjlighet att fritt välja vem de ska gifta sig med. Av dem oroar sig 8 500 ofta över sin livssituation. Gift mot sin vilja är den första kartläggningen i Sverige av unga som riskerar arrangerade äktenskap mot sin vilja. Kartläggningen utgår från olika delstudier bland niondeklassare, gymnasieelever och unga mellan 16 och 25 år. Siffran 70 000 har använts frekvent i medierna.

Myndigheten har bett konsultföretaget Stockholm-Motala kommunikation att göra en sökning för att se hur många träffar det blivit på siffran 70 000. På sökkombinationen *Ungdomsstyrelsen AND 70 000* får konsultföretaget 458 träffar mellan den 15 maj 2009 och den 22 maj 2012. Ungdomsstyrelsen har inga jämförbara data att relatera till, men vi uppskattar att detta är ett mycket stort mediegenomslag eftersom Ungdomsstyrelsen har fått ett bra genomslag på en enda statistisk uppgift under en mycket lång tid. Antalet träffar kommer troligen att fortsätta öka. Siffran används både i nyhetstexter och i opinionsbildande material och troligtvis förekommer den också utan hänvisning till Ungdomsstyrelsen.

Skåne län toppar listan över antalet träffar med 215 och det största länet i Sverige, Stockholms län, har 159 träffar. Det finns inget underlag för att analysera orsakerna. Det ställer mer frågor som om det handlar om antal tidningar som finns i ett län eller om det handlar om incidenter som inträffat, till exempel att någon blivit utsatt för hedersförtryck, som gör att siffran ökar för en viss period eller om det finns vissa opinionsbildande ledarskribenter som hänvisar till siffran för att föra fram en viss politisk åsikt.

Landsortspressen utgör 45 procent av träffarna, men storstadspressen där Ungdomsstyrelsen har haft svårt att få genomslag för nya rapporter tidigare har ändå kommit upp till 15 procent, vilket vi bedömer är ett bra genomslag. År 2009 fick vi flest genomslag men vi ser att vi är uppe på samma nivå under hösten 2010 som när rapporten släpptes och i början av 2012 är stapeln högre än under hela 2011 (bilaga 7).

4 Utbildningsinsatser

4.1 Nationella utbildningen

Ungdomsstyrelsen har under en längre tid anordnat nationella utbildningar i samarbete med högskolor. Vi startade 2007 då Ungdomsstyrelsen hade uppdraget att förebygga mäns våld mot flickor och unga kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck (regeringsbeslut IJ2007/2250/UNG). Då utformades utbildningen som en intervallkurs på 3x3 dagar som omfattade 7,5 högskolepoäng. Den genomfördes på fyra orter i landet i samverkan med Sensus studieförbund och Uppsala universitet. Utbildningen innehöll grundläggande kunskaper i ämnet, etiska perspektiv, internationella konventioner, mänskliga rättigheter och metodutveckling kring samverkan samt förebyggande strategier och metoder.

Det här konceptet har myndigheten sedan överfört till andra områden där vi har och har haft utbildningsuppdrag. Ungdomsstyrelsen har till exempel pågående utbildningsinsatser i syfte att förebygga att unga blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. Inom ramen för det arbetet har vi arrangerat en utbildning i samarbete med Umeå universitet som gav möjlighet att examinera 7,5 högskolepoäng.

Under 2011 fortsatte Ungdomsstyrelsen att genomföra utbildningar för berörd personal inom statliga, kommunala och fristående verksamheter. Det skedde nu inom ramen för uppdraget att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja. Utbildningen skedde i samverkan med länsstyrelserna i Västra Götaland, Skåne och Stockholm samt tillsammans med Uppsala universitet och Sensus studieförbund. Deltagarna hade möjlighet att examinera 7,5 högskolepoäng. Den nationella utbildningen genomfördes på tre orter under 2011 med sammanlagt 106 deltagare. Utbildningarna var fullbokade och utvärderingarna visade att 97 procent av de deltagare som svarade ansåg att kunskapen de fått var användbar i arbetet.

Kursen innehöll grundläggande kunskap om tvångsäktenskap, lagar och konventioner och fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt om våld i nära relationer. Den lade stor tyngd vid metoder, verktyg och praktiska förhållningssätt. Som deltagare fick man möjlighet att utbyta erfarenheter med andra, fördjupa sig i exempel på förebyggande insatser och formulera strategier för ett lokalt förebyggande arbete.

Det pedagogiska upplägget bygger på föreläsningar, reflekterande samtal och bearbetningar av föreläsningarna samt på möjligheten att ta tillvara deltagarnas egna kunskaper och erfarenheter. Deltagarna skulle formulera en strategiuppgift över hur den egna verksamheten kan utvecklas i ett förebyggande arbete. Med en inlämnad strategiuppgift och full närvaro på kursen fick man ett kursintyg. De som önskade kunde även skriva en examinationsuppgift, ett pm, med en problematiserande analys utifrån kursens litteratur och föreläsningar. Vid ett godkänt pm och i övrigt fullt deltagande på kursen gavs 7,5 högskolepoäng. För att tillgodose de krav som ställs på

högskoleutbildningar och som ställdes från Uppsala universitet har myndigheten tagit fram kunskap som belyser olika teoribildningar och praktiker som finns inom detta område. Kursen innehåller föreläsningar, uppföljande samtal, inläsning av litteratur och skrivuppgifter.

För att ge en idéhistorisk bakgrund till frågan om äktenskap och familjebildning har Lars Dencik, professor i Socialpsykologi på Roskilde Universitet, medverkat. Hans föreläsning kompletterades med texten *Familjen i välfärdsstatens förvandlingsprocess* (Dencik 1990).

Arkan Asaad och Soma Amin gav personliga berättelser och analyser av hur de på olika sätt, man och kvinna, mött frågan om att bli gift mot sin vilja. Arkan Asaads roman *Stjärnlösa nätter* (Asaad 2011) skickades ut till alla kursdeltagare innan kursstart som förberedelselitteratur. Denise Malmberg, examinator för kursen, medverkade med ett pass kring könsmaktordning, patriarkala strukturer och intersektionellt perspektiv på heder. En text av Mehrdad Darvishpour om intersektionalitet i antologin *Perspektiv på manlighet och heder* (Darvishpour 2010) relaterade till detta pass.

Astrid Schlytters bok *Rätten att själv få välja* (Schlytter 2010) var grund för hennes föreläsning kring kollektivistiska familjestrukturer och traditioner som arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap. Hon belyste även kusinäktenskap och konkreta fall från Norge. Advokat Anna Dahlbom gav en grundläggande kunskap om internationella konventioner, svensk lagstiftning och dess tillämpning inom området. Valda kapitel från Ungdomsstyrelsens kartläggning *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009) ingick även i den grundläggande kunskapsdelen.

Som en del i det långsiktigt förebyggande arbetet finns arbetet med värderingsförändringar och värdegrundsfrågor såväl med föräldrar som med religiösa grupper. Lars-Göran Karlsson, Abulkader Habib och Sonia Sherefay medverkade under temat: Kultur, religion och tradition – en öppnande eller låsande kraft? Värdeialog om vardagslivets konfliktsituationer. Till det passet relaterade Unni Wikans bok *Om heder* (Wikan 2009) som bland annat belyser frågan om Islam och hederskulturen. Även en artikel av Kenneth Ritzén i *Perspektiv på manlighet och heder* (Ritzén 2010) knöt an till detta pass. Juno Blom och Astrid Schlytter presenterade Länsstyrelsen i Östergötlands framtagna vägledning (Östergötlands länsstyrelse 2011) för stöd till unga som placerats i skyddat boende. Passet rubricerades som Akuta insatser – modeller och erfarenheter. Utsatta ungdomars behov av skydd och rehabilitering. Även ett kapitel i Schlytters bok *Rätten att själv få välja* (Schlytter 2010) knyter an till frågan om det akuta arbetet.

Skolan och dess förebyggande arbete belystes genom Sara Högdins avhandling *Utbildning på (o)lika villkor* (Högdin 2007) som i kursen presenterades av Ungdomsstyrelsen. Sabine Gruber medverkade också i en diskussion om skolans förebyggande arbete kring heder – hennes text *Nationella föreställningar och gränser i skolans insatser mot "hedersrelaterat" våld* (Gruber 2011) utgjorde då en del av litteraturen. För att belysa en hel kommuns möjliga insatser och samverkan mellan kommunala verksamheter och polis medverkade Sidsel Hager och Nina Björlö från

Drammen i Norge. Slutrapporten *Når de umulige er mulig* (Drammen kommun 2010) kopplades till detta pass.

På respektive kursort kom det fram regionala exempel på förebyggande arbete som presenterades och diskuterades på olika sätt för att ge kursdeltagarna en bild av hur det förebyggande arbetet kan se ut – men framförallt för att diskutera vad som behöver utvecklas.

Till det förebyggande avsnittet i kursen är även Ungdomsstyrelsens rapporter *Av egen vilja* (2010a) samt *Från snack till verkstad* (2010b) kopplade. Den första belyser metoder inom hedersfältet och den senare är en bok som resonerar om vad som behövs för att utveckla ett förebyggande arbete bland unga.

Ungdomsstyrelsens högskoleutbildning har som syfte att förmedla ny kunskap och visa på olika metoder som finns när det gäller att arbeta förebyggande för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Utbildningen har som ambition att starta en dialog och på så sätt föra utvecklingen av det praktiska arbetet framåt. I utbildningen deltar olika föreläsare. De ger sina perspektiv på frågan utifrån aktuell forskning eller representerar olika verksamheter som arbetar förebyggande inom området (bilaga 2, 4, 5).

Utbildningen ska ses som en längre process där olika perspektiv med olika föreläsare vägs in i en helhetsbild och det är sedan kursdeltagarnas uppgift och ansvar att i sina respektive pm, som ska vara av vetenskaplig karaktär, förklara vilka teorier man förespråkar samt föra ett kritiskt resonemang kring andra teoribildningar. Deltagarna har varit nöjda med innehållet, processtiden och kursledarnas roll. På frågan om man kan tänka sig att arbeta vidare med frågeområdet på sin arbetsplats ligger alla kursorter på mer än 4,0 i genomsnitt (bilaga 3).

4.2 Skräddarsydda utbildningar

Inom ramen för uppdraget Gift mot sin vilja anordnades nio endagsutbildningar som erbjöds kommunerna 2011. Sammanlagt 411 deltagare deltog i de skräddarsydda utbildningarna. Erbjudandet lades ut på Ungdomsstyrelsens webbplats i mars 2011. De kommuner och föreningar som ville veta mer om tvångsäktenskap, hedersrelaterade frågor, samverkan eller mest samtala om arbetsmetoder kunde kontakta Ungdomsstyrelsen. Därefter sattes ett utbildningspaket ihop efter kommunens eller föreningens behov. Utbildningspaketet riktade sig till en kommun eller stadsdel, en samverkansgrupp inom kommunen med personal från polisen, socialtjänsten, skolan, fritidsverksamheter, kvinnojouren eller andra ideella föreningar eller ett enskilt arbetslag inom skolan, på ungdomsmottagningen, elevhälsan eller socialtjänsten. Ungdomsstyrelsen stod för planeringen och finansieringen av innehållet och samarbetspartnern bekostade lokalen (bilaga 8).

Fördelarna med skräddarsydda utbildningar var att kommunerna själva vet bäst vad som behövs för ett långsiktigt lokalt arbete och att det är i arbetslaget som kunskapen förädlas. Det är där man sedan kan ta ett samlat grepp kring rutiner och samverkan. Eftersom det skiljer sig från kommun till kommun ser behoven av kompetenshöjning

olika ut och det ville Ungdomsstyrelsen förhålla sig till på ett flexibelt sätt. Inför erbjudandet om skraddarsydd utbildning hade myndigheten identifierat att det fanns stora lokala behov av att arbeta kompetenshöjande med frågan som en lokal process där samverkan mellan olika yrkesgrupper var ett område som man behövde förkovra sig i mer. En av bieffekterna med de skraddarsydda utbildningarna var att Ungdomsstyrelsen även kunde informera om andra ungdomspolitiska frågor. Till exempel om unga hbt-personers hälsa och behov av trygga arbetsplatser eller om ungas användning av internet där vi ska förebygga att unga blir sexuellt utnyttjade.

Skraddarsydda utbildningar genomfördes i följande kommuner för olika aktörer inom kommunen under 2011:

Fyrissskolan i Uppsala, Botkyrka kommun, Glokala folkhögskolan i Malmö, Länsstyrelsen i Västmanlands län i samverkan med Rädda Barnen och Allmänna barnahus, Norrköping kommun, Rädda Barnen i Borlänge, Ludvika Vuxenskolan, Två skolor i Borås samt för personalen i Haninge kommun.

Flera kommuner visade intresse av att genomföra utbildningar 2012 som aldrig blev aktuella på grund av det indragna regeringsuppdraget. Kunskap om vilka aktörer det är som visat intresse av att fortsätta ett samarbete med Ungdomsstyrelsen har lämnats över till länsstyrelsen i Östergötland. Aktörerna är följande: Malmö stad, Rosengårds stadsdel, Upplandsbro, Kalmar, Södertälje, Eslövs tjejjour, Polisen i Skåne län, Norrbottens länsstyrelse.

Utbildningarna har varit inriktade på förebyggande insatser kring samverkan, juridik, egna erfarenheter och föräldradiolog. Vid flera tillfällen har vi anlitat författaren Arkan Assad som har berättat om sitt eget liv i förhållande till äktenskap. Personers egenupplevda berättelser har visat sig vara ett bra komplement till diskussionen om hur man kan arbeta förebyggande. Ungdomsstyrelsen har främst rapporterat från myndighetens två utredningar *Gift mot sin vilja* (2009) och *Av egen vilja* (2010a).

Under 2012 har Ungdomsstyrelsen genomfört nio föreläsningstillfällen och något enstaka utbildningstillfälle. Myndigheten deltog i en paneldiskussion i Fryshuset på Fadimedagen 20 januari. Den 7–9 februari föreläste myndigheten om *Gift mot sin vilja* på en ungdomspolitisk utbildning i Kalmar. Den 6 mars föreläste myndigheten om *Äkta makar* (Ungdomsstyrelsen 2012) och *Gift mot sin vilja* (2009) på Skeppsholmens folkhögskola. Den 15 mars föreläste myndigheten om *Äkta makar* i Malmö för de som hade genomgått den nationella utbildningen i Helsingborg och 22 mars om *Äkta makar* för myndighetsnätverket. Den 4 april föreläste myndigheten om *Gift mot sin vilja* och *Av egen vilja* (2010a) för personal på Palatset i Stockholm (ett boende för ensamkommande flyktingbarn). Den 25 april föreläste myndigheten för Rädda Barnen i Gävle. Den 8 maj genomförde vi en utbildning om *Äkta makar* och *Gift mot sin vilja* i samarbete med projekt Hedersam och slutligen föreläste vi den 10 maj om *Gift mot sin vilja* och *Äkta makar* i Gävle igen.

4.3 Utbildningar för Migrationsverket och UMO, Ungdomsmottagningen på nätet

På ett av myndighetsnätverkets möte kom önskemål om utbildning kring gift mot sin vilja för personal som arbetar på de olika myndigheterna och som ingick i nätverket. Ungdomsstyrelsen anordnade en utbildningsdag för personal på Migrationsverket och för personal på Ungdomsmottagningen på nätet (UMO). Däremot genomfördes aldrig en utbildning 2011 för personal som sitter i nätverket. Den 8 september 2011 genomfördes en utbildningsdag för 80 personer med personal från Migrationsverket och UMO. Dagen innehöll grundläggande information från rapporten *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009) och en föreläsning av advokat Anna Dahlbom om lagar, konventioner och fallbeskrivningar. Två föreläsare kom från organisationen Kvinnors nätverk och pratade om bemötande och stödjande arbete i en hederskontext.

4.4 Utbildningar i samverkan med romska och religiösa organisationer

Ungdomsstyrelsen initierade och utvecklade utbildningssamverkan med aktörer från olika trossamfund under 2010. Då medverkade Ungdomsstyrelsen i november med seminarium vid Nämnden för statligt stöd till trossamfunden (SST) och i januari 2011 samlades 35 personer från olika kyrkor för att få utbildning inom temat *gift mot sin vilja*. Rapporterna *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009) och *Av egen vilja* (Ungdomsstyrelsen 2010a) presenterades. Sandra Adler, jurist vid ECPAT Sverige föreläste om juridiska perspektiv och monsignore Jorge de Salas från Stockholms katolska stift, talade om äktenskapets historia i Europa. Ungdomsstyrelsen har också haft kontakter om olika utbildningsinsatser med bildningsförbund med hemvist i de olika trossamfunden.

Kista folkhögskola (huvudman: olika muslimska organisationer) har varit en viktig samarbetspartner för Ungdomsstyrelsen. Det har funnits ett stort intresse från skolan att genomföra utbildningar med Ungdomsstyrelsens medverkan kring frågan om äktenskap mot någons vilja. Efter ett rundabordssamtal om äktenskap och rätten att själv få välja sin partner i december 2010 arrangerade folkhögskolan ett uppföljande möte i januari 2011. Den 16 april 2011 anordnades ett rundabordssamtal kring rätten att välja sin partner i samband med en stor mässa i Kista. Inbjuden att hålla i seminariet var religionshistoriker Kenneth Ritzen. Med på mötet fanns en jurist som berättade om Sveriges lagstiftning och en representant från Rädda Barnen som pratade om projektet *Det handlar om kärlek*.

Ungdomsstyrelsen presenterade *Gift mot sin vilja* (2009) och samtal fördes om hur man ska värna om ungas rättigheter. Sammanlagt deltog tio personer.

Den 29 september anordnades ytterligare ett rundabordssamtal. Denna gång i Glokala folkhögskolan i Malmö. Sammanlagt deltog 25 imamer och ungdomsledare. Syftet med dagen var att skapa förståelse för hur unga tjejer och killar i Sverige kan uppleva sin vardag med begränsningar, generationsskillnader och familjens inställning till jämställdhet och frågor kring giftermål. Ungdomsstyrelsen presenterade rapporten *Gift mot sin vilja* (2009) och juristen Shafqat Khatana berättade om lagstiftningen i Sverige och de konventioner som gäller för unga och som Sverige ratificerat. Samtal fördes på eftermiddagen om hur religiösa ledare kan vara delaktiga för att förändra så att unga inte ska behöva riskera att hamna i ett äktenskap mot sin egen vilja.

Den 14 juni 2011 anordnade Ungdomsstyrelsen ett möte med nätverket Nyttänkande romska kvinnonätverket. Närvarande på mötet var romer från de finska, ryska, svenska och polska grupperna samt gruppen från Balkan. Ordförande Kati Dimitri Taikon berättade om hur romer av majoritetssamhället utsatts för diskriminering i decennier men också om hur romer på sikt blivit alltmer integrerade i det svenska samhället. Men att det återstår en del. Hon berättade om hur giftermål går till i de olika romska grupperingarna. Att man ofta gifter sig tidigt och gärna i den egna gruppen. Att man skaffar sig barn för att få arbetskraft. Inom den romska gruppen behandlas man som barn när man är ogift – hur gammal man än är. Romska kvinnor som är ogifta befinner sig längst ner i hierarkin. Nyanlända gifter sig ännu tidigare säger Kati Dimitri Taikon. Man har dock sett en viss förändring med åren. De flesta är numera 18 år vid giftermålet.

Ungdomsstyrelsen berättade om uppdraget att förebygga att unga gifter sig mot sin vilja och diskussion följde om vidare samarbete. En av konsekvenserna av mötet blev att det nyttänkande romska kvinnonätverket sökte medel för att jobba med frågan om tidiga giftermål och hederstänkande från Ungdomsstyrelsen.

4.5 Ungdomsstyrelsens rikskonferens

Vid Ungdomsstyrelsens årliga rikskonferens som lockar ungefär 700 deltagare hade myndigheten fyra olika seminarier med temat gift mot sin vilja. Det mest populära var det som Arkan Asaad höll om sin bok *Stjärnlösa nätter* (Asaad 2011) som kom ut i januari 2011. Seminariet utgick från boken som handlar om författarens upplevelse av att som 19-åring bli bortgift mot sin vilja med sin egen kusin. Asaad beskrev hur banden mellan fäder och söner, tvinnade av idéer om respekt och plikt mot familjen kolliderar med en ung mans självklara rätt att välja sitt liv.

Ett annat seminarium handlade om hur skolan kan arbeta för att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja och vikten av att inkludera föräldrarna i det förebyggande arbetet. Ungdomskonsulent Elma Delija, socialpedagogen Sabina Johansson från Uddevalla gymnasieskola samt läraren Åsa Nilsson från Lundellska skolan i Uppsala berättade hur de arbetar i praktiken. Pedagogerna Nabila Alfakir som arbetat länge med föräldrdialog berättade om hur hon arbetar med samverkan mellan skola och föräldrar.

Ett annat seminarium handlade om unga hbt-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Heder.nu som drivs av RFSL Rådgivningen i Skåne samt RFSL Ungdoms och Alma Europas projekt Hbt & Heder deltog i seminariet och förmedlade sina kunskaper och erfarenheter av att arbeta stödjande med målgruppen. Syftet med seminariet var att fokusera på en grupp som är dubbelt utsatta, både för majoritetssamhällets diskriminering och för ett förtryck av den egna minoritetsgruppen.

Det sista seminariet som hölls inom ramen för ämnet att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja handlade om hur en ung flicka inte fick den hjälp hon behövde av föräldrarna, skolan och socialtjänsten. Fallbeskrivningen utgjorde ett diskussionsunderlag om hur man kan arbeta. Den gestaltades av socialsekreterarna Kristin Krabbe och Pernilla Söderberg från Socialtjänsten i Tensta och samtal följde efter uppsättningen om vad som kunde ha gjorts bättre? Hur ska socialtjänsten arbeta med risk och hot när man arbetar med en familj, hur arbetar man förebyggande, hur arbetar man i ett akut fall och hur ska ett bra och långsiktigt efterarbete se ut? Efter diskussionen presenterade Hanna Linell Länsstyrelsen i Östergötlands vägledning – *Våga göra skillnad* (Östergötlands länsstyrelse 2011). Hanna Linell är forskare vid Stockholms universitet och en av författarna till vägledningen.

4.6 MR-dagarna och övriga konferenser

Den 15 november 2011 hade Ungdomsstyrelsen ett seminarium på MR-dagarna för cirka 80 personer om hur man ska arbeta förebyggande med frågan om äktenskap mot någons vilja när traditioner, kultur och religioner korsas med varandra i ett område som till exempel Järva i Stockholm. MR-dagarna är Nordens största mötesplats för praktiker, forskare, myndigheter, politiker och ideellt engagerade som arbetar med eller vill lära mer om mänskliga rättigheter. År 2011 stod tio organisationer gemensamt som arrangörer. Ungdomsstyrelsen berättade kort om förekomsten av tvångsgifte och begränsningar i Sverige och om myndighetens erfarenheter av att stödja det arbete som görs i några stadsdelar. Björn Gardarsson, föreståndare för Folkets Hus i Rinkeby, berättade om hur kollektivets krav och förväntningar på att ha inflytande och ibland få bestämma över unga tjejer och killar kolliderar med de ungas vilja att leva ett eget liv.

Ungdomsstyrelsen genomförde ett fjärde utbildningstillfälle för de som gick den nationella utbildningen i Helsingborg. I Stockholm genomfördes det fjärde tillfället av länsstyrelsen i Stockholms län. Det fjärde tillfället som skulle genomföras i Göteborg och arrangeras av länsstyrelsen i Västra Götaland ställdes in på grund av för få anmälningar. Vid tillfället i Malmö berättade Ungdomsstyrelsen om kartläggningen *Äkta makar* (Ungdomsstyrelsen 2012).

Ungdomsstyrelsen har även presenterat delar av utredningen *Gift mot sin vilja* (2009) vid externa manifestationer och öppna seminarier riktade mot allmänheten. Till exempel vid Pelas minnesdag den 22 juni 2011 på Medborgarplatsen och på feministiskt forum på ABF den 7 maj 2011.

5 Studiebesök

Norge

Ungdomsstyrelsen besökte Oslo den 21–22 september 2011 för att få en bättre bild och större kunskap om hur man arbetar med verksamhet och informationsinsatser i frågan om tvångsgifte i Norge.

Vi besökte Barne-, ungdoms- och familiedirektoratet. Direktoratet har övergett rubriken *tvångsgifte* och använder istället rubriken *mäns våld mot kvinnor*. Deras uppfattning var att det ryms mer i den rubriken och att äktenskap mot någons vilja är en form av flera våldshandlingar. I Norge arbetar man med frågan inom ramen för tre handlingsplaner. Handlingsplan mot våld i nära relationer, handlingsplan mot tvångsäktenskap och handlingsplan mot könsstympling.

IMDI, integration och mångfald direktoratet, motsvarar ett departement och arbetar med tre frågeområden: integration, kompetens och minoritetsrådgivning. Barne-, ungdoms- och familiedirektoratet och IMDi samarbetar kring frågan om att förebygga tvångsäktenskap.

På Barne-, ungdoms- och familiedirektoratet arbetar de med film och informationsfoldrar som verktyg för att informera unga och föräldrar om tvångsäktenskap. Frivilligorganisationer har fått medel för att göra filmer. Filmerna ges ut på olika språk.

Fem departement har tillsammans tagit fram informationsfoldrar för målgruppen unga och föräldrar. Foldrarna innehåller mycket information, med många olika infallsvinklar. Broschyren till föräldrarna skapades i ett förebyggande syfte. Man försökte hitta ett språk där föräldrar kände sig berörda och delaktiga. Broschyren innehåller två versioner av samma situation – pappans upplevelse och dotterns upplevelse. Broschyren har översatts till åtta språk.

Foldrar har gått till vårdcentraler, elevhälsan, norska sfi samt alla som genomgått introduktionskurser, till flyktingkontor och skolor, till alla 65 familjevaern- och barnevaernkontor, socialtjänsten och bibliotek. Alla myndigheter distribuerar till sina egna målgrupper, vilket är den stora fördelen med samverkan. De har tryckts i 35 000 exemplar till unga och i 43 000 exemplar till föräldrar.

Ung.no är en webbplats som startade 2003 i Norge. Den liknar umo.se och Ungdomsstyrelsens tidigare webbplats Ungdomskanalen och 400 000 besöker webbplatsen varje månad. De har en frågetjänst med 70 personer som svarar på frågor och 200 000 exemplar av broschyr om ung.no har delats ut till utvalda skolor.

Myndigheten besökte även föreningen Ungdom mot vold. Organisationen arbetade förebyggande med medling mellan unga män. Tidigare såg man bara tjejer som utsattes. Idag har man mer kunskap om killar som både förövare och offer. Föreningen arbetar även integrerat med frågan om tvångsäktenskap, trakasserier och sexuella trakasserier

och de använder sig av gruppsamtal som metod i sitt arbete samt söker ständigt nya strategier för att förebygga aggressioner. Goda förebilder i den unges närmiljö kan dämpa våld och känslor av frustration. De samarbetar även med religiösa ledare och med myndigheten IMVi. Framgångsfaktorn för att lyckas långsiktigt är att skapa tillit hos dem man ska arbeta med säger företrädaren från organisationen Ungdom mot vold.

Myndigheten besökte även Alneskolan som ligger i en förort till Oslo. Eftersom det bor många på orten med annan etnisk bakgrund än norsk så arbetar de med mentorer och ungt ledarskap. Skolan har bedrivit föreläsningar för föräldrar och religiösa ledare kring frågan om äktenskap mot någons vilja utifrån ett ungdomsperspektiv. Exempel på verksamhet som bedrivs på skolan är festivaler, sommarläger och studiebesök.

Röda Korset har arbetat länge med frågan om tvångsäktenskap. I samband med att Norge fick sin första handlingsplan 1998 har Röda Korset arbetat med frågan. Synsättet på hur man ska arbeta förebyggande med familjen har dock förändrats under resans gång, berättar företrädarna. Idag har man ett professionellt förhållningssätt. De har gått från att samtala med alla i familjen till att förstå att man i en sådan situation lätt tappar den unges perspektiv. Erfarenheten av det ledde till att de istället började arbeta utifrån den unges perspektiv och till att idag ha kommit till slutsatsen att de måste göra både och.

Idag möter de alltid den unge utan föräldrarna. Efter att ha byggt upp ett förtroende med den unge, som kan ta mycket lång tid, träffar de föräldrarna separat. Det ska då inte råda några som helst tvivel om att det finns ett skydd för den unge. Först när samtalen kommit så långt med den unge inleds alltså samtalet med föräldrarna, men alltid med den unges bästa för ögonen. Skälet till att möta föräldrarna, och eventuellt annan släkt, är för att kunna stödja dem i deras eventuella sorgearbete över att inte kunna träffa sin dotter, alternativt för att stödja dem i försoningsarbetet samt för att förebygga tvångsäktenskap för yngre syskon.

Röda Korsets nationella hjälptelefon startade 2000. Tre personer är heltidsanställda och 550 personer ringer per år. Mellan 30 och 40 samtal äger rum per månad. Det är unga, föräldrar och anställda på socialtjänsten som ringer. Det går även bra att besöka kontoret. Hjälptelefonen marknadsförs genom informationsmaterial som skickas till socialtjänsten och större skolor en gång per år. Marknadsföring sker även via affischering i skolor, på hälsocentraler och via olika sociala medier.

Storbritannien

I oktober 2011 genomförde två anställda på Ungdomsstyrelsen en studieresa till London. Syftet med resan var att inhämta kunskap om hur ideella och offentliga verksamheter arbetar med information om tvångsäktenskap. Under vistelsen i London träffade Ungdomsstyrelsen såväl offentliga verksamheter som ideella organisationer. I detta avsnitt beskrivs dessa verksamheter med fokus på deras informationsarbete.

Imkaan är en paraplyorganisation som arbetar med frågan om våld mot tjejer och kvinnor från etniska minoritetsgrupper. Organisationen omfattar verksamheter som möter tjejer och kvinnor som varit eller är våldsutsatta. Imkaan arbetar med forskning och rapporter och genomför utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck och tvångsäktenskap. Organisationen genomför kompetenshöjande insatser för personer som möter unga. De arbetar även med policyutveckling och politisk påverkan.

Organisationen har sammanlagt sju anställda och har funnits i 14 år. De ser på hedersrelaterat våld och förtryck som en del av frågan om våld mot kvinnor och arbetar med frågan om heder och tvångsgifte integrerat. De arbetar ofta riktat mot särskilda grupper där de anser att problemet är särskilt påtagligt.

Enligt Imkaan var det frivilligorganisationerna i Storbritannien som började arbeta med hedersfrågor och tvångsäktenskap. Imkaan anser att den nuvarande civilrättsliga lagstiftningen som Storbritannien har mot tvångsäktenskap bör implementeras på ett bättre sätt. De uppger också att det har varit svårt att nå ut med information och insatser till skolor.

Ett särskilt informationsprojekt som Imkaan arbetar med kallas peer education och finansieras av Forced marriage unit (FMU). Inom projektet utbildas volontärer så att de kan sprida information om tvångsäktenskap i sina så kallade communities (grupper). Det har funnits en stor efterfrågan på detta. Syftet är att skapa en större medvetenhet om frågorna. Det var viktigt att informationen inte kom ovanifrån utan att utbildarna var jämlikar till de som utbildades. På så sätt har organisationen lyckats nå föräldrar.

IKWRO (The Iranian and Kurdish Women's Rights Organisation) är en organisation som driver frågan om kriminalisering av tvångsäktenskap. Organisationen menar att det inte räcker med civilrättslig lagstiftning. De menar att en straffrättslig lagstiftning skulle vara normbildande och att det skulle kunna leda till utökade utbildningsinsatser. Genom att införa en straffrättslig lag skulle det dessutom bli statens ansvar att anmäla om någon blir utsatt för tvångsäktenskap, vilket skulle underlätta i fall då den unge inte själv orkar eller vågar anmäla. Den nuvarande lagstiftningen har inte implementerats i tillräckligt stor utsträckning enligt IKWRO.

Organisationen startade sin verksamhet 2002 för att de såg ett behov av ökat stöd till offer som utsatts för hedersförtryck. Deras målgrupp är arabiska, turkiska, afghanska, iranska och kurdiska kvinnor. I dagsläget har organisationen 14 anställda. Sedan starten har de genomfört flera medvetandehöjande kampanjer. De utbildar även kvinnor om deras rättigheter. Information om utbildningarna sprids på nätet och i olika nätverk. De arrangerar även seminarier för män och kvinnor och sprider information om detta i medierna. Under de gångna åren har de fått en hel del kritik från sina egna etniska grupper.

Utöver det utåtriktade informationsarbetet har organisationen även stödverksamhet. Förra året tog organisationen emot 1 700 stödsamtal och träffade cirka 500 personer. Av dessa fall ansågs över 100 vara allvarliga fall av tvångsäktenskap.

Southall black sisters är en ideell organisation som har en nationell hjälplinje, arbetar med stöd till hjälpsökande och professionella, genomför informationskampanjer och utbildning av professionella samt arbetar med policyarbete, forskning och internationella kontakter.

Verksamheten startade 1979 och var en av de första organisationerna för minoritetsskvinnor i Storbritannien. Organisationen försöker öka medvetenheten om hedersrelaterat våld och tvångsäktenskap genom broschyrer, demonstrationer, medier med mera. De föreläser och jobbar också med attitydförändringar i skolor.

Newham council är en stadsdelsförvaltning i London. Ungdomsstyrelsen träffade anställda vid stadsdelsförvaltningen som arbetar med att förebygga tvångsäktenskap. Newham council jobbar riktat mot specifika grupper utifrån olika religiösa tillhörigheter. De anser att det går att prata om specifika problem som gäller för specifika grupper. Alla lokala stadsdelar i London har en "safeguarding childrens board". Personalen där arbetar med utbildningar av olika grupper och tar till exempel upp skillnaden mellan arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap.

Det har funnits obligatoriska riktlinjer för arbetet med att förebygga tvångsäktenskap för offentliga verksamheter sedan 2004 och det är Safeguarding childrens board som ansvarar för att dessa implementeras. De utbildar personal som möter unga och samarbetar med föreningslivet. Representanterna från Newham council anser att de obligatoriska riktlinjerna som finns kring arbete mot tvångsäktenskap har fungerat bra. Professionella får kunskap om riktlinjerna via utbildningar. Det är en trygghet för professionella att det finns en tydlig ansvarsfördelning och att de vet vem de ska kontakta när fall av tvångsäktenskap dyker upp.

Stadsdelsförvaltningen tar också emot anmälningar om fall av hedersrelaterat förtryck och tvångsäktenskap. Oftast är det skolan som anmäler. Det är ovanligt att unga själva hör av sig. Det händer att unga anmäler och sedan tar tillbaka sina anklagelser för att de är rädda för repressalier från familjen. I London finns en så kallad childprotection procedure som Newham council följer. Det innebär att när de får in en anmälan kontaktar de polisen. Sedan görs en riskbedömning av om det går att arbeta med familjen eller inte och polisen genomför förhör med den unge. Vid fall då den unge riskerar att tas utomlands för ett tvångsäktenskap så informeras den unge om vad hen kan göra för att ta sig hem vid behov. Om situationen upplevs som tillräckligt allvarlig omhändertas den unge och sätts i säkerhet.

Inom Newham council arbetar de även med något som heter childprotection conference. Där möts alla professionella som möter den unge tillsammans med familjen och gör upp en gemensam plan. Att arbeta med familjer upplevs som svårt, men görs ändå i viss utsträckning.

Stadsdelsförvaltningen anordnar också utbildningar med olika trossamfund som de kommer i kontakt med via ideella organisationer. De representanter som Ungdomsstyrelsen träffade upplever att förebyggande arbete med föräldrar fungerar bra om det är någon från den egna gruppen som utbildar. Det upplevs som viktigt att nå ledarna i de olika etniska och religiösa grupperna men att det behövs ännu mer förebyggande arbete för att nå föräldrarna.

Lagen upplevs som viktig för att den kan avskräcka, den borde dock enligt de representanter som Ungdomsstyrelsen träffade implementeras bättre. I Storbritannien finns även sedan 2003 en lag mot könsstympning, men hittills har ingen åtalats enligt den lagen.

Forced Marriage Unit (FMU) startade 2005 som ett samarbete mellan ”Home office” och ”Foreign office”. FMU har sju anställda och arbetar bland annat med att ta fram olika policyer och med medvetenhetshöjande insatser. De tar också emot anmälningar av fall av tvångsäktenskap.

Förra året tog de emot cirka 1 700 samtal som ledde till cirka 460 fall där de gjorde någon form av insats. Av dessa fall handlade 86 procent om tjejer. De flesta var mellan 16 och 25 år. Den yngsta var 12 år och den äldsta 59 år. När barn är involverade samarbetar de mycket med andra berörda myndigheter. De arbetar endast med brittiska medborgare och möter ofta unga som är rädda för att bli bortgifta utomlands. FMU kan inte gå in i familjer utan endast ge råd till unga om ska åka utomlands och är oroliga. De fokuserar på offer och arbetar därmed inte med förövare.

FMU kan hjälpa unga till skyddat boende och de samarbetar mycket med olika ideella organisationer. De har också kontakt med unga när de är utomlands och får hjälp av ambassader runt om i världen ifall en ung person måste få hjälp att komma hem.

FMU jobbar också med fall där en ung person blivit bortgift utomlands och sedan tvingas hjälpa sin partner till Storbritannien genom anknytning. De samarbetar då med visumenheterna för att hindra att den personen får komma till Storbritannien. Det är dock problematiskt att den unge i Storbritannien då behöver berätta att hon blivit gift mot sin vilja. Risken finns då att det kan komma fram till familjen att personen ifråga försöker motarbeta att partnern ska få komma till landet och kan då utsättas för repressalier. FMU kan dock informera visumenheten om situationen och få dem att avslå ansökan utan att personen öppet behöver säga att det är ett tvångsäktenskap. Partnern som kommer utomlands ifrån kan då överklaga beslutet till en appeal court. FMU jobbar med att öka medvetenheten om tvångsäktenskap bland domarna i dessa instanser, så att den unge i Storbritannien inte ska behöva säga att det är ett tvångsäktenskap där heller.

Den unge har också 27 månader på sig efter det att partnern kommit till Storbritannien att säga att det är ett tvångsäktenskap och då skickas personen ut ur landet. Då krävs dock att personen i Storbritannien erkänner att det är ett tvångsäktenskap, vilket ju kan få konsekvenser för den unge.

De medvetenhetshöjande insatserna består främst av föreläsningar. Informationsinsatserna riktade till unga fungerar enligt FMU bäst via webben och sociala medier som Facebook. Just nu tar man fram en ”survivors guide”, för de som tagit sig ur ett tvångsäktenskap, som tar upp vad som händer då. Informationsinsatserna består också av att sprida informationsmaterial till ideella organisationer med mera. FMU har upplevt det svårt att komma in i skolans värld.

FMU samarbetar i nuläget med cirka 15–25 ideella organisationer. De har pengar i en fond för arbete mot våld i nära relationer som delas ut till ideella organisationer. De har dessutom specifika projekt pengar som organisationerna kan söka. FMU anser att det är nödvändigt att arbeta med ideella organisationer eftersom FMU inte kan göra allt som de ideella kan. Ideella organisationer har till exempel lättare att nå målgrupperna och tillhandahålla skyddade boenden.

Metropolitan police jobbar med hedersrelaterat förtryck och tvångsäktenskap under paraplyet våld i nära relationer. I London finns poliser med expertkompetens på området i varje stadsdel. De har också kontakt med olika ideella organisationer. En person vid Londonpolisen jobbar med att vara en länk mellan polisen och FMU. Polisen har jobbat med frågan om tvångsäktenskap ungefär sedan 2000 och har tydliga riktlinjer som de jobbar efter. I vissa fall använder de sig av så kallade Forced Marriage Protection Orders (FMPO).

Polisen har interna utbildningar om hedersförtryck och tvångsäktenskap och samarbetar med andra professionella i fall där unga blivit utsatta. Polisen i hela landet ska jobba med dessa frågor, men det är inte alla som gör det. De upplever det som problematiskt att arbeta med familjerna då det kan innebära ökad fara för den unge.

Polisen kan informera föräldrar om hur lagstiftningen ser ut och så vidare, men det är framförallt ideella organisationer som jobbar med föräldrarna. Polisen uppger att de generellt inte jobbar så mycket med förebyggande insatser utan mest i det akuta skedet.

Sammanfattning

En slutsats att dra efter studiebesöken i både Norge och England är att det alltid är bra att göra internationella utblickar för att reflektera över hur man arbetar med frågan och samtidigt kunna lära sig något nytt. Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap är en transnationell problematik. Detta syns till viss del i de insatser som länder har utarbetat för att bekämpa problematiken (Ungdomsstyrelsen 2009). Norge är det första landet i världen som kriminaliserat tvångsäktenskap. Under pågående rapportskrivande pågår utredningar både i England och i Sverige om ny lag för kriminalisering av tvångsäktenskap. En intressant iakttagelse som vi har kunna göra är att olika enskilda incidenter som äger rum och som sedan synliggörs av medierna påverkar det politiska klimatet i länderna. Efter Fadime Sahindals död 2002 förändrades diskussionen i Norge. Det blev ett mer öppet diskussionsklimat kring problematiska konsekvenser av migration och samtidigt en hårdare migrationspolitik. År 2002 lade den norska regeringen fram *Ett förnyat initiativ gällande tvångsäktenskap* (Ungdomsstyrelsen 2009) Samma händelse i Sverige ledde aldrig till något lagförslag om kriminalisering av tvångsäktenskap. Däremot satsade den då socialdemokratiska regeringen och därefter den borgerliga regeringen, Alliansen, åtskilliga miljoner på att förebygga hedersrelaterat våld. Den 20 maj 2010 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att inhämta kunskap om tvångsäktenskap och barnäktenskap och att föreslå åtgärder för att motverka sådana äktenskap (dir 2010:54).

6 Äkta makar

Under våren 2011 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag av regeringen att genomföra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier samt om ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer (regeringsbeslut U2011/1431/UC). Kunskapssammanställningen var en del i regeringens handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (rskr 2009/10:229) och resulterade i rapporten *Äkta makar* som lämnades till regeringen den 1 februari 2012 (Ungdomsstyrelsen 2012).

Rapporten bygger på intervjuer med yrkesverksamma, ideella organisationer, unga själva och trossamfund som på olika sätt kommer i kontakt med eller har kunskap om traditionella och vigselliknande ceremonier. Till rapporten har också fem externa skribenter skrivit underlag i form av fördjupande artiklar. Ungdomsstyrelsen har dessutom intervjuat och/eller skickat ut enkäter till myndigheter som på olika sätt kan komma i kontakt med dessa frågor. De myndigheter som kontaktades var Skatteverket, Kammarkollegiet, Migrationsverket och länsstyrelsernas dispensenheter för äktenskap som involverar personer under 18 år.

I kunskapssammanställningen konstateras att det för personer som ingår dessa vigslar ofta är betydelselöst att vigseln inte är juridiskt bindande. Äktenskapet är bindande i det sammanhang som den unge befinner sig och det är det som är avgörande. Många unga lever med så kallade parallella normsystem där de måste förhålla sig till såväl svenska lagar och regler som normer och traditioner i familjen. Det kan vara frustrerande och svårt för unga att förhålla sig till situationer där dessa system krockar. Svenska myndigheter har mycket begränsad insyn i dessa äktenskap, vilket också innebär att det kan finnas en bristande kontroll av samtycke och åldersgränser i samband med dessa ceremonier. Detta medför att de vigslar som sker mot någons vilja i Sverige sannolikt sker i ceremonier som inte är juridiskt bindande. Möjligheten till skilsmässa är i många fall begränsad från ett äktenskap som inte är juridiskt bindande, särskilt för kvinnor. I de fall paret är gift enligt både svensk lag och tradition eller religion finns en risk för så kallade haltande äktenskap, där paret kan vara skilt enligt svensk lag men inte enligt tradition eller religion.

I rapporten presenteras också vilka personliga, sociala, ekonomiska och rättsliga konsekvenser ett äktenskap mot någons vilja i en traditionell eller vigselliknande ceremoni kan ha för en ung person. Vilka konsekvenser ett äktenskap får beror på sammanhanget och kontexten som den unge befinner sig i, men kan innebära stora förändringar i den unges liv. Bland ekonomiska förbindelser mellan blivande makars familjer har Ungdomsstyrelsen framförallt stött på den muslimska hemgiften/morgongåvan *mahr*. Det finns dock även andra typer av ekonomiska förbindelser. De kan vara allt från symboliska till att innebära stora summor. I många fall bestäms summan på den ekonomiska förbindelsen av tjejen eller tjejen status och anseende.

För att arbeta vidare med dessa frågor behövs fördjupad kunskap till både yrkesverksamma och unga själva. Det kan också vara viktigt att involvera olika aktörer, som myndigheter, trossamfund och ideella verksamheter, i ett förebyggande arbete.

Under 2012 har Ungdomsstyrelsen föreläst om rapporten på en uppföljning för deltagare på Ungdomsstyrelsens utbildning om att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja i Helsingborg 23 mars, för elever och lärare på Skeppsholmens folkhögskola i Stockholm 6 mars, vid två tillfällen arrangerade av Rädda Barnen i Gävle 25 april och 10 maj, på myndighetsnätverkets sista möte, 22 mars (arrangerat av Ungdomsstyrelsen) samt för anställda i Stockholms stad och ideella organisationer vid en seminariedag anordnad av Stockholms stads projekt Hedersam den 8 maj 2012.

Rapporten och de externa artiklarna finns att ladda ned på Ungdomsstyrelsens webbplats.

7 Erfarenheter och lärdomar

I detta avslutande kapitel sammanfattar Ungdomsstyrelsen erfarenheter och lärdomar utifrån arbetet med regeringsuppdraget att förebygga äktenskap mot någons vilja.

7.1 Våld som tema

Arbetet med att förebygga att unga gifts bort mot sin vilja har inte tidigare kopplats till ungas utsatthet för våld. Ungdomsstyrelsen har dock fått uppdraget att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld (regeringsbeslut U2011/2232/UC). Det är ett steg i rätt riktning. I samband med att myndigheten är ute och föreläser och håller i utbildningar visar de vi samarbetar med, till exempel kommuner och ideella, ett stort intresse för det nya uppdraget. Fler och fler som vi möter anser sig ha behov av att få bättre kunskap om våldets mekanismer där kvinnor utsätts för mäns våld, mäns våld mot män, hedersrelaterat våld eller hatbrott för att nämna några kända rubriker.

I Ungdomsstyrelsens rapport *Gift mot sin vilja* (2009) framkom det att unga som lever med begränsningar och villkor kopplat till val av partner eller äktenskap i större utsträckning än unga som inte lever med dessa begränsningar eller villkor, blir utsatta för våld av en nära anhörig. Om arbetet med att förebygga äktenskap mot någons vilja innefattas inom ramen för arbetet med ungas våldsutsatthet kan det leda till att alla inkluderas då våld är något som berör alla. Det betyder inte att man ska förminska det särskilda våldet som giftermål mot någons vilja eller hedersförtryck innebär. Utan snarare se att våld har olika syften och innebörder beroende på vilka som är förövare och vilka som är offer. Våldet förstås, ses och förklaras bäst i sina skilda kontexter fast med en gemensam inramning.

7.2 Föräldra- och familjearbetet

Myndighetens erfarenheter är att det inte finns en gemensam linje om hur man ska arbeta förebyggande med familjen i Sverige. Här råder det delade meningar. När ska familjen till den utsatte unga personen inkluderas och ska man överhuvudtaget dra in familjen? Och om man gör det hur säker kan man då vara på att den unge inte är lojal med sin familj mot sitt eget bästa? Har den unge skydd nog?

I England förespråkar den expertis som Ungdomsstyrelsen varit i kontakt med att familjen ska hållas utanför för den unges säkerhet. De vi har träffat i Norge resonerar annorlunda. Företrädarna från Röda Korset som arbetat med giftermål mot någons vilja i Oslo berättar att de har gått från att samtala med alla i familjen i ett tidigt skede till att förstå att man i en sådan situation lätt tappar den unges perspektiv. Erfarenheten av det arbetet ledde till att de idag gör både och. Idag möter norska Röda Korset alltid först den unge utan föräldrarnas insyn. Efter att de har byggt upp ett förtroende med den unge träffar de föräldrarna separat. Det ska inte råda några som helst tvivel om att det finns ett tillräckligt skydd för den unge. När man kommit så långt inleder de ett samtal med den unges föräldrar, men alltid med den unges bästa för ögonen. Liknande erfarenheter finns i Danmark där *Etniske kvinde konsult* arbetar med familjesamtal. Även där träffar

man den unge separat och om möjlighet finns senare, förutsatt att den unga vill och har skydd kan man träffa den unge tillsammans med föräldrarna.

Ett skäl till att möta föräldrarna och eventuellt annan släkt är för att kunna göra en risk- och hotbildsanalys. Ett annat är att undersöka om det finns möjligheter att inleda ett förändringsarbete då detta är något som många unga önskar. Det borde också ses som samhällets ansvar att bevaka syskonens situation och i de fall den unge återvänder till sin ursprungliga familj – förebygga framtida övergrepp.

Norska Röda korset ser även vikten av att stödja föräldrarna i deras eventuella sorgearbete över att inte kunna träffa sin dotter eller son. Ungdomsstyrelsen har även träffat verksamma i ett projekt från kommunen Drammen, både i den nationella utbildningen och som föreläsare på en av myndighetsträffarna. Nina Karstensen Björlo som är polis, och som varit drivande i projektet *När de umulige är mulig* i Drammen, talar mycket om att jobba med försoning och dialog. Man säger att dialog är möjlig även i de mest akuta situationerna. Den tongången kan man även skönja i samtal med Ahmad Ghaizadeh från Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet som menar att den viktigaste aspekten av den förebyggande ansatsen är integration.

Ungdomsstyrelsen har genom utbildningarna sett ett behov av ett mer omfattande föräldrarbete i ett förebyggande syfte, till exempel genom olika föräldrastödsprogram eller att man får in ett nytt perspektiv som olika yrkeskategorier ska ta del av i föräldrakontakten som de har med till exempel förskolelärare, mvc- och bvc-personal som träffar unga föräldrar som blivit gifta mot sin vilja samt som en del i den nya samhällsorienteringen. Det är dock viktigt att skilja på ett förebyggande arbete riktat mot föräldrar generellt och arbetet med en utsatt familj.

7.3 Det förebyggande arbetet

I Ungdomsstyrelsens rapport *Av egen vilja* (2010a) framkom att de metoder som använts i det förebyggande arbetet för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja i princip inte hade utvärderats. Det saknas fortfarande utvärderingar och uppföljningar för att identifiera och sprida lyckade metoder i arbetet med äktenskap mot någons vilja. Såväl effekt- som processutvärderingar är viktiga i arbetet med att driva på metodutvecklingen kring frågan om äktenskap mot någons vilja. Det kan dock vara svårt att utvärdera ett förebyggande arbete av unga som är utsatta. Det är alltid svårt att veta vilka faktorer som spelar en avgörande roll för en ung människas liv när det handlar om att minska risker. Det är dessutom svårt att se effekter då arbetet med till exempel unga som är utsatta ofta behöver pågå under mycket lång tid.

Det har gjorts en del framsteg när det kommer till akuta insatser. En tendens är att det funnits större fokus på att hitta strategier för att lösa det akuta, vilket är ganska rimligt för det kan handla om att rädda liv. Men goda modeller för hur samhället ska bli bättre på att arbeta förebyggande är viktiga och kan förhoppningsvis bidra till att färre akuta insatser behöver äga rum. Aktörer som finns inom det universella och främjande fältet är mer osynliga. De är inte lika lätta att identifiera och har inte en tydlig roll. Dessutom är de spridda på olika myndigheter som skola, förskola, hälso- och sjukvården samt fritid.

Det är också en stor grupp ideella aktörer som arbetar med frågan om mänskliga rättigheter på en rad olika sätt och där det mesta inbegrips i det arbetet. Dessutom finns det en större osäkerhet om metoderna som bedrivs inom det universella fältet är giltiga. Ungdomsstyrelsen har i regeringsrapporten *Viljan att förebygga äktenskap mot någons vilja* (2011b) och i rapporten *Av egen vilja* (2010a) lyft behovet av att inrätta ett nationellt metodutvecklingscentrum grundat på kunskap från arbetet med att kartlägga och utvärdera olika projekt, ta del av internationell forskning, identifiera universella, indikativa och selektiva metoder (som behöver implementeras i ordinarie verksamhet på sikt och inte behandlas som tillfälliga projekt) samt sprida erfarenheter.

Det pågår en diskussion i Sverige huruvida man ska samarbeta med trossamfund eller inte. I rapporten *Äkta makar* (Ungdomsstyrelsen 2012) svarar informanterna olika på hur de ser på trossamfundens roll och betydelse i det förebyggande arbetet. Det är baserat på deras egna erfarenheter av bemötandet från trossamfunden. Samfunden skulle kunna bli mer aktiva aktörer i ett universellt förebyggande arbete för att förhindra att unga gifts bort mot sin vilja i en traditionell eller religiös vigselliknande ceremoni. Ett viktigt utvecklingsarbete som skulle kunna ske inom samfunden, eller i samverkan mellan samfunden och andra berörda aktörer, är att skapa möjlighet till dialog och diskussion kring normer och värderingar som styr samlevnad, familjebildning och föräldraskap samt hur dessa förhåller sig till den svenska lagstiftningen och mänskliga rättigheter.

I Norge finns det skrivet i *Handlingsplanen mot tvangsektenskap 2008–2011* (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2007) att det är en möjlig väg att gå och att dialog är viktigt att ha med samfunden. I slutrapporten *Når det umulige er mulig* (Drammen kommun 2010) betonar man också vikten av dialog med olika delar av samhället. Man menar att dialog måste vidareutvecklas som metod för polisens förebyggande arbete mot våld i nära relationer.

7.4 Unga som resurs

Det saknas kunskap om unga tjejers och unga killars egna strategier för att ta sig ur en begränsad livssituation på grund av att de lever i en hederskultur. I andra utbildningsinsatser som till exempel *om unga sex och internet* lyfts unga upp som både subjekt och objekt. Forskning inom sex och internet visar att de allra flesta unga kan navigera på internet. De allra flesta löper inte någon större risk att bli utsatta för sexualbrott utanför nätet. Unga är rätt medvetna om vilka riskerna är och de vidtar ofta försiktighetsåtgärder (Ungdomsstyrelsen & Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2009)

Motsvarande forskning saknas inom området unga som gifts mot sin vilja. Detta område är dock mer vanskligt då många unga har vuxit upp med begränsningar som inskränkt deras möjligheter att utveckla ett självständigt och kritiskt förhållningssätt till den verklighet som omger dem. De är även i stor utsträckning utsatta för alltifrån subtila till tydliga hot och kränkningar som styr vilka strategier de unga ser som möjliga. Det är inte sällan som de strategier som den unge använder sig av för att hantera en pressad situation är kortsiktiga och leder till en än svårare situation, exempelvis förekommer det att unga accepterar ett äktenskap som de egentligen inte vill ha som ett sätt att undslippa press, förtryck och våld i ursprungsfamiljen. I vissa fall leder det i stället till att den unge flyr från ett förtryck in i ett annat (Ungdomsstyrelsen 2012).

Att unga lever i begränsande normsystem som påverkar eller villkorar de strategier som den unge bedömer som möjliga lyfts av vissa forskare.¹ Normsystemet är i vissa fall det som sätter gränserna och kan innebära att den unge redan har tvingats avstå från vissa mänskliga rättigheter som borde vara allmängiltiga. Detta påverkar dessa ungas möjligheter att utveckla handlingsstrategier som värnar individens rätt till sin kropp och sitt liv utan kompromisser. Under våren 2012 kommer Siv-Britt Björktomta avhandling *Om patriarkatet, motstånd och uppbrott – tjejers rörelser i sociala rum*. Den beskriver tjejers rörelseförmåga (Björktomta 2012).

I rapporten *Äkta makar* lyfts att förebyggande arbete bör utgå från den verklighet som de unga befinner sig i för att de ska kunna känna att de rättigheter som gäller alla även inkluderar dem. Förebyggande arbete bör till stor del handla om att synliggöra ungas befintliga resurser och möjliggöra för dem att utnyttja dem samt bidra till att unga som behöver utvecklar verktyg för att hantera och erövra sina liv. För att detta ska vara möjligt för unga som lever i en hederskontext måste vi få mer kunskap om de olika slags begränsande normsystem som unga lever i samt utgå från ungas egen verklighet för att informera om rättigheter samt bidra till att unga utvecklar egna strategier att hantera sin vardag.

7.5 Information och press

Ungdomsstyrelsen har fyllt ett tomrum när det gäller att utarbeta information till relevanta målgrupper. Det är första gången myndigheten fått ett uppdrag om att informera och nå målgruppen unga direkt. Det har visat sig varit mycket lyckosamt. Ungdomsstyrelsen har samrått med UMO och Rädda Barnen och våra egna, UMO:s och Rädda Barnens distributionskanaler har fungerat bra. Det kom fram i rapporten *Äkta makar* (Ungdomsstyrelsen 2012) att material som är riktat till unga är ett bra verktyg för unga själva att hävda sina rättigheter. Myndigheten har även fått bra respons från de yrkesgrupper som beställt materialet. Man har någonting konkret att prata med unga om och de som arbetar med unga lär sig själva om ungas rättigheter. Ungdomsstyrelsen har även spridit information om unga som blir gifta mot sin vilja till de myndigheter som ingår i myndighetsnätverket och numera finns det information om ungas rättigheter och om att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja på flera myndigheters webbplatser och intranät.

Ungdomsstyrelsen har också bidragit till ny kunskap för allmänheten när det gäller att synliggöra alla de unga som lever i ett hedersförtryck genom att via pressmeddelanden och artiklar föra fram att 70 000 unga upplever att de inte har möjlighet att fritt välja vem de ska gifta sig med och att 8 500 av dem oroar sig över sin livssituation (Ungdomsstyrelsen 2009).

¹ Se bland annat Pia Karlsson Mignatis avhandling *Muslima* där hon tittat på unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige (2007).

7.6 Utbildningsuppdrag och ungdomspolitiskt perspektiv

I och med regeringsuppdraget *Förebyggande och främjande insatser mot unga i riskmiljöer 2006–08* (rskr 2005/06:85) kom Ungdomsstyrelsen att arbeta med kompetensutvecklingsfrågor. En nationell utbildning utvecklades och genomfördes av myndigheten. Med satsningen på unga sex och internet (regeringsbeslut IJ2008/1824/UF) kompletterades uppdraget även med utredningsarbete. Samma koppling mellan utbildning och utredning finns för flera av de utbildningsuppdrag som myndigheten fått från regeringen.

En viktig konsekvens av dessa satsningar är en breddad kontaktyta till flera yrkesgrupper och institutioner som arbetar med unga inom kommunal verksamhet. Majoriteten av deltagarna på utbildningarna kommer från socialt arbete, skola, socialtjänst, kvinnofridsarbete, flyktingmottagande, integrationsarbete, ungdomsmottagning, elevhälsa och lärare samt personal från andra myndigheter.

Genom de här satsningarna har myndigheten utvecklat ett större kontaktnät och nått många nya målgrupper. Det har även lett till att andra myndigheters och målgruppers kunskap om Ungdomsstyrelsen och ungdomspolitiken ökat och att kunskaperna om villkoren för grupper av unga som ofta är osynliggjorda fördjupats. Arbetet med utbildningsuppdragen har även bidragit till en kvalificerad diskussion om rättighetsperspektivet inom ungdomspolitiken.

7.7 Lärdomar

Ungdomsstyrelsen har analyserat hur myndigheten kan implementera erfarenheter från uppdraget *att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja* i myndighetens befintliga och framtida uppdrag. Det är viktigt att myndigheten inventerar vilka olika teorier eller förklaringsmodeller som finns i samhället inom ett aktuellt område, till exempel demokratiska fri- och rättigheter, som står i konflikt till varandra eller frågor som rör konflikter mellan barn, föräldrar och professionella/staten. Denna lärdom har vi dragit efter att ha arbetat inom ett område där det finns idéer och forskning som står emot varandra och där det finns skilda åsikter om vad som är rätt sätt att tänka och hur man bör arbeta preventivt och med vilka man ska samarbeta med.

Ungdomsstyrelsen har idag en kunskapsbas om hederskultur, hedersförtryck och tvångsäktenskap och även kunskap om olika metoder för att förebygga att unga inte gifts bort mot sin vilja. Denna kunskap kan vi använda i andra regeringsuppdrag och i det kommunala arbetet. Vi har redan blivit bättre på att ställa frågor i enkäter som rör unga om deras familjesituation och vi kommer att kunna utveckla det arbetet ännu mer.

Vi ser fördelarna med att utgå från ungdomspolitikens fyra grundläggande perspektiv: självständighetsperspektivet, rättighetsperspektivet, mångfaldsperspektivet och resursperspektivet samt föra en dialog för att hantera dessa konflikter och nå ut till unga, professionella och föräldrar med samma budskap och tilltal. Det har varit nyttigt att presentera ungdomspolitikerna för nya målgrupper som ett sätt att skapa kunskap, sammanhang och förståelse i den aktuella frågan. Bland annat har det gett yrkesgrupper som till exempel socialsekreterare och poliser nya perspektiv och skapat förståelse för varför det finns en ungdomspolitik och att det krävs ett uttalat barn- och ungdomsperspektiv när man arbetar med unga som lever i situationer där de utsätts för begränsningar och våld av sin egen familj. Vidare har det varit nyttigt för myndigheten att lyfta ”särgrupper” inom ungdomsgruppen, även om den aktuella målgruppen som riskerar att fara illa är relativt liten, för att kunna skapa en ungdomspolitik för alla.

8 Referenser

- Asaad, A. (2011). *Stjärnlösa nätter*. Stockholm: Norstedt.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2007). *Handlingsplan mot tvangsektenskap. Handlingsplan 2008-2011*.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2010). *Konvensjoner og lover om tvangsektenskap*.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – slutredovisning av ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Björktomt, S.-B. (2012). *Om patriarkatet, motstånd och uppbrott – tjejs rörelser i sociala rum*. Publiceras våren 2012.
- Davishpour, M. (2010). Mannens maktförlust vid migrationen – en del i "hedersförtryck" och konflikter inom invandrade familjer. I M. Hansson (Red.), *Perspektiv på manlighet och heder*. Gothia förlag.
- Dencik, L. (1990). Familjen i förvandlingsprocess *Dansk sociologi*. Köpenhamn.
- Drammen kommun (2010). *När det umulige er mulig – Slutrapport med evaluering (2007–2010)*.
- Gruber, S. (2011). Nationella föreställningar och gränser i skolans insatser mot "hedersrelaterat" våld. *Nordic studies in education*.
- Högdin, S (2007). *Om kön och etnisk bakgrund i skolan*. Institutionen för socialt arbete.
- Karlsson Mignatis, P. (2007) *Muslima*. Avhandling.
- Kommittédirektiv (dir 2010:54) *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*.
- Länsstyrelserna i Stockholm, Skåne och Västra Götalands län (2011). *Skyddat boenden för hedersvåldsutsatta*. Slutrapport av en nationell kartläggning.
- Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK (2010). *Hedersrelaterat våld och förtryck*.
- Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK (2011). *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige – En kunskaps- och forskningsöversikt*.
- Regeringens proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd*.
- Regeringens skrivelse 2005/06:85 *Förebyggande insatser mot unga i riskmiljöer*.
- Regeringens skrivelse 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.
- Regeringsbeslut IJ2007/2250/UNG *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om att förebygga mäns våld mot flickor och unga kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck*.
- Regeringsbeslut IJ2008/1824/UF *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om insatser för att öka kunskapen och medvetenheten om sexuell exploatering av barn och ungdomar*.
- Regeringsbeslut IJ 2010/750/UF *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.
- Regeringsbeslut U2011/1431/UC *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om att genomföra en kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier samt av ekonomiska förbindelser med blivande makars familjer*.
- Regeringsbeslut U2011/2232/UC *Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld*.
- Regeringsbeslut U2011/7070/UC *Regleringsbrev för 2012 avseende Ungdomsstyrelsen*.

- Ritzén, K. (2010). Religion – stötesten eller nyckel till försoning? I M. Hansson (Red.), *Perspektiv på manlighet och heder*. Gothia förlag.
- Rädda Barnen (2011). *Barnen i våra hjärtan*.
- Schlytter, A. (2010). *Rätten att själv få välja*. Studentlitteratur AB.
- Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2010a). *Av egen vilja – en kartläggning av förebyggande arbete och metoder för att förhindra och förebygga att unga blir gifta mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2010b). *Från snack till verkstad*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2011a). *Får jag gifta mig med vem jag vill*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2011b). *Viljan att förebygga äktenskap mot någons vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2012). *Äkta makar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen & Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2009). *Men fråga mig bara*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Wikan, U. (2009). *Om Heder*. Daidalos.
- Östergötlands länsstyrelse (2011). *Våga göra skillnad – Vägledning för stöd och rehabilitering av unga i skyddat boende och familjehem*.

REGERINGEN

Bilaga 1

Regeringsbeslut 2

2010-04-22

IJ2010/750/UF

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Ungdomsstyrelsen

Box 17801

118 94 Stockholm

UNGDOMSSTYRELSEN INKOM	
2010 -05- 10	
Dnr:	131-819/10
Handl:	P NILSSON

Uppdrag till Ungdomsstyrelsen om insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

1 bilaga

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser som kan förebygga och förhindra att unga mellan 13 och 25 år blir gifta mot sin vilja. I uppdraget ingår även att genomföra insatser för dem som genom hot och våld tvingas ingå äktenskap mot sin vilja. Uppdraget ska utföras i enlighet med *bilagan*.

Uppdraget består av fyra delar:

- (1) etablera ett myndighetsnätverk,
- (2) utarbeta information till relevanta målgrupper,
- (3) kartläggning av förutsättningarna för långsiktigt förebyggande arbete och behov av metodutveckling, samt
- (4) utbildningsinsatser riktad till anställda inom myndigheter och kommuner.

Uppdraget som helhet ska vara genomfört senast den 31 december 2010. Ungdomsstyrelsen ska senast den 15 februari 2011 lämna en slutrapport om hur uppdraget har genomförts tillsammans med en bedömning av utvecklingsbehov till Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet). I denna ska antalet utbildningar och antalet deltagare redovisas. Slutrapporten ska även innehålla en ekonomisk redovisning av hur medlen har använts.

Ungdomsstyrelsen ska därutöver redovisa:

- uppdraget att utarbeta information till relevanta målgrupper (del 2) i en skriftlig delrapport till Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet) senast den 1 september 2010,

- kartläggningen av förutsättningarna för långsiktigt förebyggande arbete och behov av metodutveckling (del 3) i en skriftlig delrapport till Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet) senast den 15 december 2010.

Ärendet och skälen för regeringens beslut

I 4 kap. 2 § äktenskapsbalken slås fast att de som ska ingå äktenskap ska vara närvarande samtidigt vid vigseln. De ska var för sig, på fråga från vigselförrättaren, ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Om det inte har gått till på detta sätt är vigseln ogiltig. Att parterna som ingår äktenskap samtycker till äktenskapet är således en grundläggande förutsättning för vigselns giltighet.

Enligt regeringens strategi för ungdomspolitik (skr. 2009/10:53) ska offentliga insatser stödja ungas möjligheter till självständighet och oberoende. Att stärka ungas egenmakt och självständighet handlar om att motverka företeelser som begränsar individens handlingsutrymme, till exempel utsatthet för våld, förtryck, diskriminering, fördomar och stereotypa könsroller.

Den 15 november 2007 fattade regeringen beslut om en handlingsplan mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39). En av åtgärderna som aviserades i handlingsplanen var att genomföra en kartläggning av arrangerade äktenskap mot någons vilja (åtgärd 54). Kartläggningen, som utfördes av Ungdomsstyrelsen och rapporterades den 1 juni 2009, är bakgrunden till att regeringen ger detta uppdrag till Ungdomsstyrelsen.

Regeringen avser att genom ändring av regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende anslag 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder inom utgiftsområde 13, öka anslagsposten 11 Särskilda jämställdhetsåtgärder – del till Ungdomsstyrelsen med 4 700 000 kronor för detta uppdrag. Finansieringen sker genom att anslagsposten 12 Jämställdhetsinsatser efter regeringsbeslut minskas med motsvarande belopp.

På regeringens vägnar

Nyamko Sabuni

Elisabet Modée

Kopia till:

Finansdepartementet/BA
Brottsoffermyndigheten
Brottsförebyggande rådet
Länsstyrelserna
Migrationsverket
Rikspolisstyrelsen
Statens folkhälsoinstitut
Statens skolverk
Skatteverket
Socialstyrelsen
Sjukvårdsrådgivningen SVR AB
Sveriges Kommuner och Landsting

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Riktlinjer för uppdrag om insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

Syftet och mål

Syftet med uppdraget är att öka kunskapen om och förbättra insatserna för de unga som riskerar att bli gifta mot sin vilja samt för dem som faktiskt blir gifta mot sin vilja. Målet är att förebygga och förhindra att unga far illa.

Målgrupper

- Unga mellan 13 och 25 år som riskerar att tvingas in i äktenskap.
- Unga mellan 13 och 25 år som blir tvingade in i äktenskap.
- Föräldrar som tvingar sina barn att gifta sig.
- Personal inom statliga, kommunala och ideella verksamheter som har unga som målgrupp.
- Berörda myndigheter: länsstyrelserna, Statens skolverk, Socialstyrelsen, Skatteverket, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Statens Folkhälsoinstitut och Migrationsverket.

Bakgrund

Ungdomsstyrelsen hade under 2008–2009 ett uppdrag att kartlägga förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja (IJ2008/579/UF). Kartläggningen skulle också beskriva den kompetens som finns inom området hos berörda myndigheter samt identifiera kunskapsluckor och utvecklingsbehov.

Den kartläggning som Ungdomsstyrelsen genomförde och som beskrivs i rapporten *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5) ger en bild av situationen för unga mellan 16 och 25 år i Sverige som anser sig leva med begränsningar som rör valet av vem de kan gifta sig med. Enligt Ungdomsstyrelsens definition av unga som lever med begränsningar avses de som inte får välja partner själv, de som får välja partner själv men

där föräldrarna först måste godkänna partnern samt de unga som inte får gifta sig utanför sin kultur eller religion. I den nationella enkät som användes som underlag för analysen svarade sammanlagt fem procent av unga kvinnor och unga män mellan 16 och 25 år att de hade sådana begränsningar i valet av äktenskapspartner, 6,6 procent av kvinnorna och 3,8 procent av männen. Fem procent motsvarar cirka 70 000 individer i den åldersgruppen. Av dessa angav cirka 8 500 individer att de under senaste tiden varit oroliga för att inte själva kunna välja vem de ska gifta sig med.

I vissa stadsdelar i landet är andelen bland unga som har sådana begränsningar betydligt större. I stadsdelarna Rosengård (Malmö), Hjällbo (Göteborg), Araby (Växjö) och Husby (Stockholm) svarar 27 procent av dem mellan 16 och 25 år att de har begränsningar i valet av vem de kan gifta sig med. Av samtliga som har svarat på den särskilda enkät som skickades ut till unga i dessa områden är det 19,4 procent av de unga kvinnorna och 13,5 procent av de unga männen som svarar att de under senaste tiden varit oroliga för att inte själva kunna välja vem de ska gifta sig med.

Två tidigare studier har lyft fram förekomsten av och livssituationen för unga som kan riskera att bli tvingade in i äktenskap: *Frihet och ansvar – om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv* (Socialstyrelsen 2007) och *Oskuld och heder – en undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär* (Stockholms universitet 2009).

I *Gift mot sin vilja* ingår en granskning av samtliga länsrättsdomar från 2007 som rör ansökningar om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och de omhändertagande som rörde allvarliga brister i hemförhållandena enligt 2 § LVU. Av 174 domar avseende barn under 18 år kategoriserades 32 domar som sådana som rörde unga vars fria vilja i förhållande till äktenskap och partnerval var tydligt begränsade av vårdnadshavare utifrån normer i familjen kring oskuld, sexualitet, skam eller heder. Alla 32 domar gällde flickor och alla flickor hade utsatts för hot om våld och fysiskt våld. Av de 32 flickorna hade 29 själva sökt hjälp från samhället och inte tidigare fått någon hjälp av samhället.

Förekomsten av att unga riskerar att bli tvingade in i äktenskap och kan bli utsatta för hot och våld i samband med detta bör sättas i relation till hedersrelaterat våld och förtryck. Socialstyrelsen visade i sin rapport *Frihet och familj – en uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld* att den vanligaste orsaken till att unga som omhändertas och placeras i skyddat boende på grund av hedersrelaterat våld och förtryck är att de inte själva fick välja livspartner och att de kände sig allvarligt hotade om de inte följde sina familjers krav (Socialstyrelsen 2007).

I rapporten *Stress och trauma – en undersökning av förekomsten av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) hos personer utsatta för hedersrelaterat våld* ingår intervjuer med 38 personer från ett av skyddsboendena i Sverige (Länsstyrelsen i Västra Götalands län 2009). Sammanlagt 71 procent av dem uppfyllde kriterierna för posttraumatisk stress. I rapporten dras slutsatsen att de unga som först tvingas fly från familjen och sedan tvingas leva skyddat genomgår en ingripande förändring av sina liv inom flera områden och det skapar förhöjd stress i vardagen, något som sannolikt minskar deras förmåga att anpassa sig till de nya livsvillkoren.

Ungdomsstyrelsens kartläggning av myndigheternas kännedom och kunskaper visade att de saknar information, riktlinjer och rutiner för att förebygga och förhindra att unga gifts bort mot sin vilja.

Förebyggande arbete

I relation till frågan om att förebygga och förhindra att unga tvingas in i äktenskap och i samband med detta blir utsatta för hot och våld handlar förebyggande åtgärder om att:

- Minska risken att unga tvingas in i äktenskap.
För att kunna *förebygga* att unga blir tvingade in i äktenskap behöver frågan integreras i olika kommunala och fristående verksamheter som riktas till unga. Utöver detta behövs kompetensutveckling av olika personalgrupper som arbetar med unga och informationsinsatser till unga och till föräldrar.
- Minska riskerna för de unga som blir tvingade in i äktenskap.
Det behövs specifika insatser för dem som blir utsatta för hot och våld för att de motsätter sig äktenskap och för dem som på detta sätt blir offer för ett påtvingat äktenskap för att *förebygga* att de hamnar i livssituationer som kan leda till andra problem.

Insatser ska uppmärksamma både unga kvinnor och unga män. De ska också uppmärksamma unga homosexuella, bisexuella, transsexuella och personer med könsöverskridande identitet.

Uppdraget

Insatserna som vidtas bör vara sektorsövergripande och ske i samverkan mellan myndigheter. Ungdomsstyrelsen bör också överväga att skapa former för barns och ungas delaktighet i de insatser där det är relevant. Uppdraget består av följande fyra delar och samtliga ska genomföras under 2010:

1. Etablera ett myndighetsnätverk

Det finns ett behov av att olika myndigheter samordnar sina insatser och sin information om unga som kan bli tvingade in i äktenskap.

Ungdomsstyrelsen ska vara sammankallande för ett sådant nätverk. Eftersom det finns samband mellan hedersrelaterat våld och förtryck, mäns våld mot kvinnor och att unga kan bli tvingade in i äktenskap mot sin vilja samt kan utsättas för hot och våld i samband med detta bör de myndigheter som har uppdrag inom handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39) ingå i nätverket. Vidare bör Brottsförebyggande rådet, Statens folkhälsoinstitut, Migrationsverket, Skatteverket och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ingå.

2. Utarbeta information till relevanta målgrupper

Ungdomsstyrelsen ska utarbeta och sprida information riktad till relevanta målgrupper samt föreslå hur informationen på bästa sätt kan nå ut till berörda målgrupper. Det ska vara information riktad direkt till unga, föräldrar och till personer som arbetar på myndigheter och i kommuner. Av särskild vikt är att ta fram relevant information till unga om lagstiftning och hur de unga som kan vara utsatta för tvång att ingå äktenskap kan gå tillväga för att få hjälp och stöd från myndigheter. I arbetet med att ta fram relevant information anpassad till en ung målgrupp bör Ungdomsstyrelsen särskilt samråda med ungdomsmottagningen på Internet, www.umo.se.

3. Kartläggning av förutsättningarna för långsiktigt förebyggande arbete och behov av metodutveckling

Ungdomsstyrelsen ska genomföra en kartläggning av olika aktörer inom kommunala och fristående verksamheter samt inom trossamfund och ideella organisationer som arbetar med unga och som verkar och skulle kunna verka i ett förebyggande arbete för att förebygga och förhindra att unga tvingas ingå äktenskap. Kartläggningen ska innehålla beskrivningar av olika förebyggande insatser som redan pågår. Kartläggningen ska också lyfta fram goda exempel på förebyggande metoder som används i andra länder, i till exempel Storbritannien och i Norge. Utifrån kartläggningen ska Ungdomsstyrelsen ge förslag till metodutveckling samt på hur ett långsiktigt förebyggande arbete kan byggas upp.

4. Utbildningsinsats riktad till anställda inom myndigheter och kommuner

Utbildningsinsatsen ska riktas till relevant personal inom statliga, kommunala och fristående verksamheter. De utbildningar som Ungdomsstyrelsen genomför bör bidra till att:

a) Utveckla förebyggande arbete.

Ungdomsstyrelsen ska genomföra utbildningar för personal som i sin yrkesroll möter unga som kan uppleva tvång att ingå äktenskap. Utbildningarna ska ge deltagarna tillfälle att reflektera kring hur de kan arbeta för att förebygga och förhindra att unga tvingas ingå äktenskap.

Utbildningarna ska också innehålla kunskap om metoder om hur man kan arbeta med föräldrar kring dessa frågor.

b) Utveckla insatser för dem som drabbas.

Ungdomsstyrelsen ska genomföra utbildningar som har fokus på de unga som blir utsatta för hot och våld och tvingade in i äktenskap genom hot och våld. Det handlar till exempel om de unga som får individuellt behovsprövade insatser som beslutats enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller insatser med stöd av LVU. Även situationen för unga över 18 år ska uppmärksammas. Utbildningarna ska ge deltagarna kunskap om metoder, hur man kan samverka kring insatser, stödja unga under själva insatsen och efteråt när de slussas ut i samhället, samt metoder för familjearbete.

Arbetsformer

Ungdomsstyrelsen ska i utförandet av uppdraget särskilt samråda med Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Stockholms län. Vidare ska Ungdomsstyrelsen samråda med de myndigheter som har uppdrag inom handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39), med de myndigheter som inkluderas i myndighetsnätverket samt med ungdomsmottagningen på Internet www.umo.se som har utvecklat metoder för att ta fram kvalitetssäkrad information till unga. Även relevanta ideella organisationer som Tjejjourerna, Bris och RFSL Ungdom bör konsulteras i arbetet.

Vid genomförandet av uppdraget ska Ungdomsstyrelsen utgå från de insatser som pågår för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Även internationella erfarenheter av att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja som pågår i till exempel Norge och Storbritannien bör beaktas.

Kursinbjudan

Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja?

Cirka 70 000 unga i Sverige upplever att de inte fritt får välja vem de ska gifta sig med. På den här kursen får du lära dig hur du kan hjälpa till att förebygga detta.

3x3 dagar under 2011

Kursen omfattar 7,5 högskolepoäng och pågår 3x3 dagar under 2011.

Vilka kan gå?

Kursen vänder sig till dig som har en operativ, samordnande eller strategisk roll inom skolan, socialtjänsten eller fritidsområdet. Även du som har en liknande roll inom ideella verksamheter eller andra myndigheter är välkommen att delta.

Från deltagande kommuner och stadsdelar bör minst ett par personer delta i kursen. Kursgruppen sätts samman efter ansökningsstidens utgång.

Vad innehåller kursen?

Du får grundläggande kunskap om tvångsäktenskap, lagar och konventioner. Fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck samt om våld i nära relationer. Kursen tar även upp metoder i förebyggande arbete. Som deltagare i kursen får du utbyta erfarenheter med andra, fördjupa dig i exempel på förebyggande insatser och konkret formulera strategier för ett förebyggande arbete.

Hur är kursen upplagd?

Kursen innehåller föreläsningar, uppföljande samtal, inläsning av litteratur och skrivuppgifter. Sensus studieförbund står för kurs- och processledarskap. Om du fullföljer alla uppgifter får du ett kursintyg. Du har också möjlighet att examinera 7,5 högskolepoäng vid Uppsala universitet genom en särskild examinationsuppgift. Förutom tid för kursdagar och litteraturstudier behöver du tid för de skrivuppgifter som ska lämnas in senast 2 veckor efter sista kurstillfället.

Kostnad

Kursavgiften är **7 900 kronor** (exkl. moms). Deltagaren står för logi- och resekostnader.

Ansökan

Ansökan ska lämnas **senast 31 mars** på Ungdomsstyrelsens webbplats:
www.ungdomsstyrelsen.se

Föreläsare

Soma Amin, skolpsykolog i Södertälje kommun.

Arkan Asaad, författare till boken Stjärnlösa nätter.

Juno Blom, jämställdhetshandläggare på Länsstyrelsen i Östergötland.

Anna Dahlbom, advokat vid Lewis advokatbyrå.

Lars Dencik, professor i socialpsykologi vid Roskilde universitet.

Sabine Gruber, fil. dr vid Linköpings universitet.

Abdulkader Habib, rektor vid Kista folkhögskola.

Sidsel Hager, Senter for Oppvekst, Drammen kommune.

Nina Karstensen Bjørlo, kriminalinspektör Asker og Bærum politidistrikt.

Lars-Göran Karlsson, lektor vid sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Denise Malmberg, docent vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.

Astrid Schlytter, docent i rättssociologi vid Stockholms universitet.

Sonia Sherefay, integrationskonsult.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Arrangör är Ungdomsstyrelsen i samverkan med Länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Kursen genomförs tillsammans med Sensus studieförbund och Uppsala universitet.

Var går kursen?

Samma kurs ges i Helsingborg, Göteborg och Stockholm. Du väljer själv vilken ort.

Orter	Kursdel 1	Kursdel 2	Kursdel 3
Helsingborg Sundsgårdens folkhögskola	10–12 maj	5–7 september	1–3 november
Göteborg Nya Varvet konferens	3–5 maj	20–22 september	22–24 november
Stockholm Utbildningscentrum Lidingö	24–26 maj	13–15 september	8–10 november

Kursen startar 10.30 DAG 1 och avslutas 14.30 DAG 3. DAG 1 och DAG 2 håller kursen på till 19.00 på kvällen.

Kursdel 1

Grundläggande översikt

Kursen ger grundläggande kunskap kring äktenskap och familjebildning i ett idéhistoriskt perspektiv med speciellt fokus på samtidens möte mellan kultur, tradition, etnicitet och religion. Bland annat går vi igenom strukturer och mekanismer bakom olika uttryck av hedersrelaterat våld och förtryck och specifikt om kopplingen till äktenskap och till kvinnans kyskhet. Vi diskuterar innebörden av tvångsäktenskap och arrangerat äktenskap där unga kvinnors och även unga mäns utsatthet blir belysta. Frågan om äktenskap mot någons vilja ställs i relation till ett könsmaktsperspektiv och våld i nära relationer. Kursavsnittet ger också grundläggande genusteori.

Kursmoment:

- Familjebildning och äktenskap i ett historiskt perspektiv.
- Möte och konflikt mellan olika synsätt på äktenskap utifrån kultur, tradition och religion.
- Unga mäns och unga kvinnors syn på utsatthet i fråga om äktenskap.
- Tvångsäktenskap, arrangerat äktenskap, fullmaktsäktenskap – vad handlar det om?
- Hedersrelaterat våld och förtryck.
- Könsmaktsordning och patriarkala strukturer.
- Intersektionellt perspektiv på heder.

Kursdel 2

Fördjupning

Kursen ger fördjupad kunskap om vad svensk rätt och internationella konventioner säger om äktenskap och den fria viljan. En fördjupad diskussion förs också om hur akuta situationer kan ta sig uttryck och om vilket stöd utsatta de kan få, till exempel vilket skydd de kan få och hur relationen till familjen kan hanteras. Kursdelen tar också upp vad vi vet om begränsningar i vardagen för unga kvinnor/flickor med utländsk bakgrund. Frågan ställs kring hur förtryck och våld kan upptäckas. Vidare tar vi upp attityder och förhållningssätt i hanteringen av konflikter kring vardagslivets normer och värderingar och ställer detta i relation till kultur, religion och tradition.

Kursmoment:

- Svenska rättsfall.
- Mänskliga rättigheter och barnkonventionen.
- Förtryck och begränsningar i vardagslivet.
- Akuta insatser – modeller och erfarenheter.
- Utsatta ungdomars behov av skydd och rehabilitering.
- Kultur, religion och tradition – en öppnande eller låsande kraft?
- Värdeialog och vardagslivets konfliktsituationer.

Kursdel 3

Förebyggande arbete

Här får du som kursdeltagare verktyg för att utveckla de förebyggande insatserna på hemmaplan. Hur kan de förebyggande insatserna planeras och utvecklas och vad ska de innehålla? Vi tar upp olika professioners och samhällsinstansers roll och funktion i det förebyggande arbetet. Kursdelen ger exempel på hur samverkan mellan olika aktörer kan ta sig uttryck.

Metodexempel ges kring hur frågor om normer, värderingar och genus samt hederskultur kan hanteras och bearbetas i arbetet med ungdomar och föräldrar.

Bland annat berättar vi om hur en kommun kan mobilisera olika aktörer i ett förebyggande arbete mot våld och tvångsäktenskap.

Kursmoment:

- Universell, selektiv och indikativ prevention.
- Vem gör vad och när i förebyggande arbete.
- Samverkan mellan det offentliga och det civila samhällets aktörer.
- Samarbetsprojekt mellan Drammen kommun och polisen kring förebyggande insatser mot våld och tvångsäktenskap.
- Metodverkstad med lokala/regionala exempel på förebyggande insatser.
- Konkret arbete med förebyggande strategier.

Utvärdering av utbildningarna efter ort. Medelvärde

Föreläsare	Helsingborg		Göteborg		Stockholm		Totalt	
	M	Antal	M	Antal	M	Antal	M	Antal
Arkan Asaad och Soma Amin	4,55	20	4,48	27	4,36	28	4,45	75
Lars Dencik	3,30	20	4,19	26	4,14	28	3,93	74
Denise Malmberg	2,95	20	3,30	27	3,26	27	3,19	74
Anna Dahlberg	4,30	20	4,62	26	4,65	26	4,54	72
Astrid Schlytter (+ Juno Bloms pass i Göteborg)	4,28	18	3,33	27	4,23	26	3,90	71
Juno Blom (endast Stockholm och Helsingborg)	4,74	19	3,19	26	4,42	26	3,90	71
Lars-Göra Karlsson, Sonia Sherefay och Abdulkader Habib	2,26	19	4,37	27	3,28	25	3,42	71
Sabine Gruber	3,67	18	3,69	26	3,84	25	3,74	69
Sidsel Hager och Nina Karstensen Bjørlo	4,32	19	4,36	25	4,38	26	4,36	70
Upplägg								
Metodexempel	3,28	18	3,54	24	3,74	23	3,54	65
Processtiden under kursen?	2,59	17	3,89	27	3,85	26	3,56	70
Skrivuppgifternas relevans för ditt arbete?	3,17	18	3,78	27	3,69	26	3,59	71
Litteraturens relevans för kursen?	3,61	18	4,33	27	4,35	26	4,15	71
Hur bedömer du kursledarna?	3,39	18	4,74	27	4,81	26	4,42	71
Möjligheten att arbeta vidare med dessa frågor på din arbetsplats?	4,00	19	4,11	27	4,31	26	4,15	72
Vad är ditt helhetsintryck av kursen?	3,33	18	4,50	26	4,36	25	4,14	69

Kommentar 1: M = Medelvärde.

Kommentar 2: Astrid Schlytter var på alla sina tre pass i Göteborg, Stockholm och Helsingborg men tog även hand om Juno Bloms pass i Göteborg.

Litteraturlista till kursen Gift mot sin vilja 2011

Litteratur:

Rätten att själv få välja, Schlytter A. (2004) Studentlitteratur, Lund, 120 sidor.

Från snack till verkstad, Ungdomsstyrelsens skrifter (2010:6), 100 sidor.

Perspektiv på manlighet och heder, Hansson M (red) (2010) Gothia, Stockholm, 150 sidor.

Om heder, Wikan U (2009), Daidalos, Göteborg, 275 sidor.

Utbildning på (o)lika villkor Sara Högdin, Institutionen för Social arbete, Stockholms universitet, 2007, 245 sidor.

Kartläggning/rapport

Gift mot sin vilja, Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5, 300 sidor.

Av egen vilja, Ungdomsstyrelsen skrifter 2010:15, 150 sidor.

Når de umulige er mulig, Slutrapport med evaluering, Drammen kommune o politistation, 50 sidor.

Roman

Stjärnlösa nätter, Asaad A (2011) Norstedts Stockholm, 250 sidor.

Artikel

Familjen i välfärdsstatens förvandlingsprocess, Dencik, 21 sidor.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Deltagarbevis

Anders Wallenberg

har deltagit i utbildningen **Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja?** Kursen har omfattat 3 x 3 dagar under 2011 och innehållit föreläsningar, uppföljande diskussioner, litteraturstudier samt en skrivuppgift kring förebyggande strategier. Kursen har arrangerats av Ungdomsstyrelsen i samverkan med Sensus studieförbund, Uppsala universitet och Länsstyrelsen i Stockholms län.

<p>KURSDEL 1 GRUNDLÄGGANDE KUNSKAPSÖVERSIKT</p> <p>Arkan Asaad & Soma Amin Att bli bortgift som ung – ungas erfarenheter och berättelser.</p> <p>Lars Dencik Familjebildning och äktenskap i ett historiskt perspektiv.</p> <p>Denise Malmberg Könsmaktsordning och patriarkala strukturer.</p>	<p>KURSDEL 2 FÖRDJUPNING</p> <p>Anna Dahlberg Mänskliga rättigheter och barnkonventionen.</p> <p>Astrid Schlytter Tvångsäktenskap, hedersrelaterat våld och förtryck.</p> <p>Juno Blom Akuta insatser – modeller och erfarenheter.</p> <p>Lars-Göran Karlsson, Sonia Sherefay & Abdulkader Habib Kultur, religion och tradition – en öppnande eller låsande kraft?</p>	<p>KURSDEL 3 FÖREBYGGANDE</p> <p>Sabine Gruber Nationella föreställningar och gränser i skolans insatser mot hedersrelaterat våld.</p> <p>Sidsel Hager & Nina Karstensen Björlo Samarbetsprojekt mellan Drammen kommun och polisen kring tvångsäktenskap</p> <p>Metodexempel från lokala och regionala förebyggande insatser</p>
---	---	--

sensus

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Per Nilsson, generaldirektör, Ungdomsstyrelsen.

UNGDOMSSTYRELSEN
är en myndighet som tar fram kunskap om ungas
levnadsvillkor. Vi ger stöd till föreningsliv och
kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se
www.dinarattigheter.se
info@umo.se

**FÅR JAG
GIFTA MIG
MED VEM
JAG VILL ?**

inlaga_tolderA6version1KORTgiftmotsinvilja.indd 2-3

2010-11-17 10:54:28

KÄNNER DU IGEN DIG?

ÄR DU OROLIG ATT DU ...

- ... inte får gifta dig med vem du vill?
- ... inte får vara kär i någon av samma kön?
- ... inte kan skilja dig om du redan är gift?

I den här broschyren får du veta var du kan få hjälp om du behöver prata med någon.

VAD ÄR DET SOM GÄLLER I SVERIGE?

- Du har rätt att själv välja vem du ska gifta dig med.
- De som ska gifta sig ska vara med på bröllopet och säga ja för att de själva vill.
- Du måste vara minst 18 år för att gifta dig.
- Du kan gifta dig med särskilt tillstånd om det finns speciella skäl även när du är under 18 år.
- Det är olagligt att med våld eller hot om våld tvinga någon att gifta sig.
- Du som redan är gift har rätt att skilja dig.

(Enligt den svenska lagen)

"... Jag kände mig som delad i två.
En del av mig som var den gifta Maryam som
skulle bilda familj enligt släktens önskemål,
en annan del var en ung gymnasietjej som
längtade galet efter sina kompisar
och pojkvän där hemma i Sverige."
(Ung tjej)

"... mina föräldrar har redan bestämt
vem jag ska gifta mig med ...
Har inte jag rätt till att bestämma
själv vem jag ska gifta mig med???
Snälla hjälp mig ..."
(Ung tjej, 15 år)

HÄR FINNS HJÄLP

Du kan börja med att prata med en vuxen som du känner och litar på.

Skolan

Kontakta din lärare, skolkurator eller skolsköterska.

Ungdomsmottagningen

På en ungdomsmottagning får 13–25-åringar hjälp i olika frågor. På umo.se kan du ställa en fråga utan att tala om vem du är och få ett personligt svar tillbaka. Du kan även hitta adresser till en ungdomsmottagning nära dig.

www.umo.se

Tjejjouren

På en tjejjour jobbar tjejer på sin fritid med att stötta och stärka unga tjejer. De kan följa med dig om du behöver kontakta socialtjänsten eller polisen. På tjejjouren.se kan du mejla, chatta eller hitta en jour som finns nära dig.

www.tjejjouren.se

Kvinnofridslinjen

Alla kan ringa till Kvinnofridslinjen och få stöd och råd. De har också tolkar som talar andra språk än svenska. Samtalet är gratis och det syns inte på telefonräkningen. Det är alltid någon som svarar.

www.kvinnofridslinjen.se

tfn: 020-50 50 50

killfrågor.se

Här kan du mejla och chatta med utbildade pratkompisar.

www.killfrågor.se

heder.nu

Om du är homosexuell, bisexuell eller transperson kan du få hjälp, stöd och information på heder.nu. Du kan mejla eller ringa gratis.

www.heder.nu

tfn: 0200-160 160

Dina rättigheter

Här kan du läsa om dina rättigheter, mejla och chatta.

www.dinarattigheter.se

Socialtjänsten

Socialtjänsten sköts av kommunen och alla som bor i Sverige ska kunna få hjälp om de behöver. Adress och telefonnummer finns på din kommuns webbplats. Där finns också numret till socialjouren som du kan ringa på kvällar, nätter eller under helger.

www.skl.se/web/kommuner

Polisen

Ring 112 om du blir du hotad, instängd eller slagen.

www.polisen.se/komtilloss.se

tfn: 112

tfn från utlandet: +46 771 14 14 00

MER INFORMATION

Läs mer om vilken hjälp du kan få av till exempel socialtjänsten.

www.umo.se

■ Här behöver du inte berätta vem du är om du inte vill

SKA DU ÅKA UTOMLANDS?

– tänk på!

En del tjejer och killar blir tvingade att gifta sig när de åker utomlands med familjen. Om du är orolig för att det ska hända är det bra att försöka stanna hemma.

Innan resan kan du prata med en vuxen som du litar på eller någon på socialtjänsten eller polisen. De kan försöka hjälpa dig så att du inte behöver åka.

Om du ändå måste åka och får problem kan du kontakta svenska ambassaden i det land där du är. I de flesta länder finns en svensk ambassad eller ett konsulat som hjälper svenskar när de är utomlands.

Men det kan vara svårt för polisen, socialtjänsten och svenska ambassaden att hjälpa dig när du inte är i Sverige eftersom andra länder har andra lagar.

MER INFORMATION

Hitta adresser till svenska ambassader och läs mer om vilken hjälp du kan få. www.regeringen.se (Klicka på Ambassader, konsulat och reseråd)

Checklista inför resan

■ Ta med mobilen och extra simkort!

Kontakta

- någon som jag litar på
- socialtjänsten
- polisen.

Att säga till personen

- när jag ska komma hem (datum)
- att han eller hon ska kontakta kommunen om jag inte är hemma då
- att han eller hon ska kontakta svenska ambassaden i det land jag är i om jag inte är hemma då.

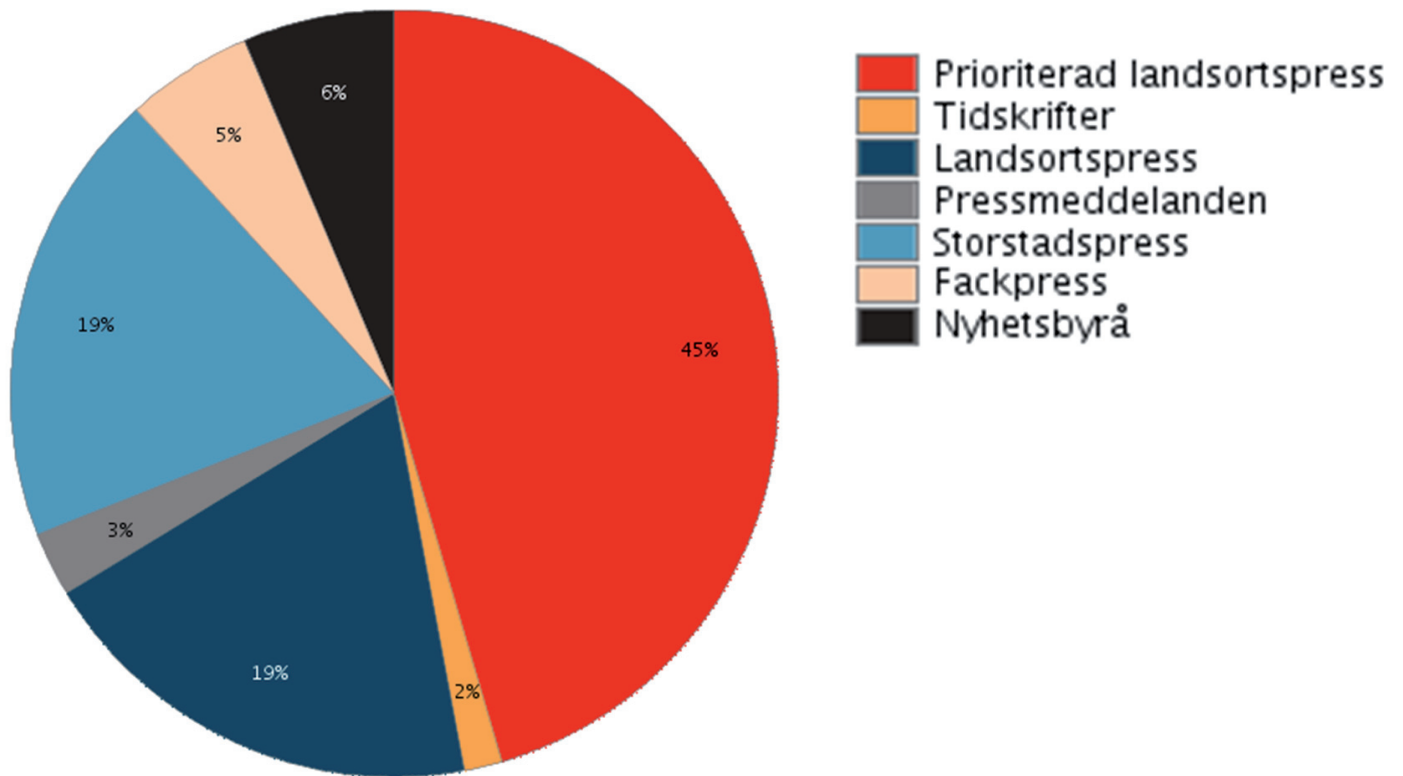
Ge personen

- en kopia på mitt pass
- mitt telefonnummer
- min mejladress.

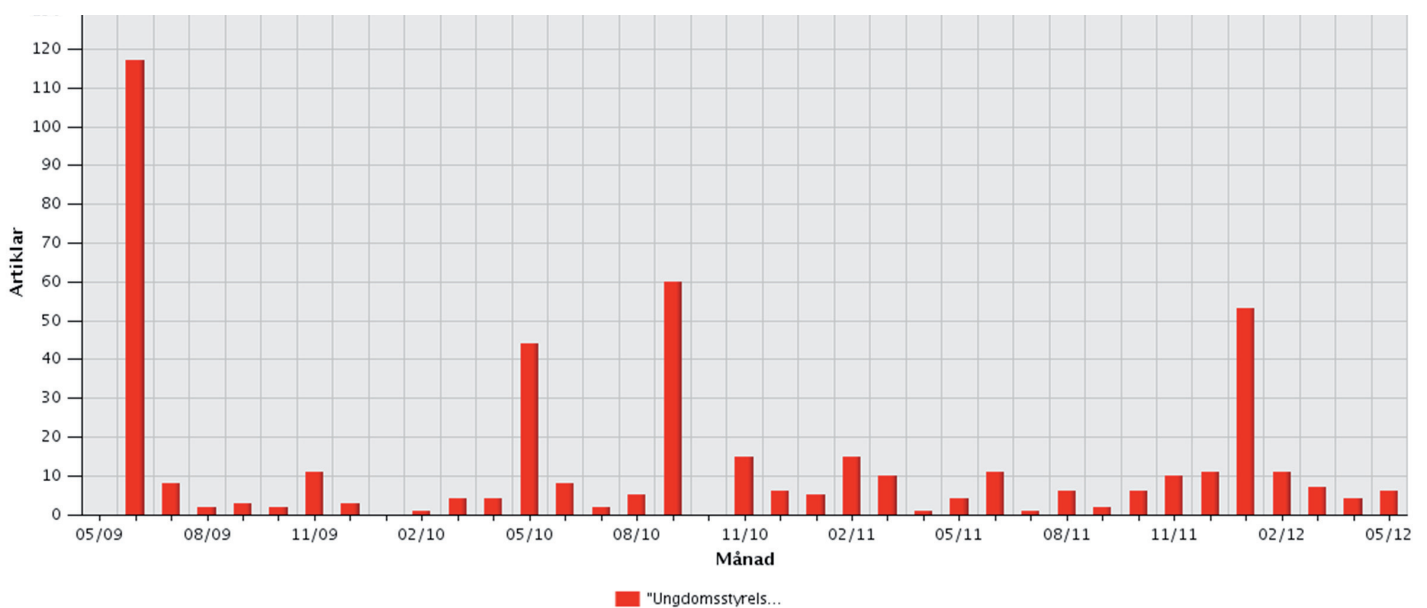
Kom ihåg att ta med telefonnummer och mejl till

- personen jag har pratat med
- släkt och vänner som kan hjälpa mig
- svenska ambassaden.

Medieexponering per källkategori

Exponering över tid

Medieexponering per län

svenska län	Antal
Skåne län	215
Västra Götalands län	191
Södermanlands län	175
Västernorrlands län	175
Dalarnas län	171
Kalmar län	169
Västerbottens län	169
Östergötlands län	168
Uppsala län	166
Gävleborgs län	164
Blekinge län	162
Västmanlands län	162
Gotlands län	161
Kronobergs län	161
Norrbottnens län	161
Örebro län	160
Jämtlands län	160
Hallands län	159
Stockholms län	159
Värmlands län	157
Jönköpings län	155

Rädda Barnen tillsammans med Ungdomsstyrelsen bjuder in till utbildning:

Nabila Alfakir -Föräldrasamverkan i förändring.

Nabila Alfakir har arbetat som lärare sedan 1979 och har sedan 1986 arbetat med sin metod Asrakanmetoden, för att skapa dialog mellan skola och föräldrar. I sin bok "Föräldrasamverkan i förändring- handbok för pedagoger" skriver Nabila om hur viktigt det är för barnen att skolan och föräldrar samverkar på ett bra sätt; inte minst för de barn vars föräldrar har flyttat från ett annat land till Sverige, då ett gott och respektfullt samarbete är nödvändigt.

Program

- Onsdag 21/9 12.30-16.00** Föreläsning "Föräldrar i ett nytt land"
Grupparbete
- Kartläggning kring problem, orsaker och lösningar
Redovisning
- Tisdag 1/11 12.30 -16.00** Föreläsning "Föräldramöte i dialogform"
Asrakanmetoden
Grupparbete
- Skapa första föräldramötet
Redovisning

Plats: Maserskolans aula

Denna utbildning är avsedd för personal på Maserskolan samt Borlänge kommuns fältfritidsledare och fritidsledare.

Frågor? Kontakta Therese Haglund, projektledare Det handlar om kärlek.
therese.haglund@rb.se
08-698 91 22

Varmt Välkomna!

UNGDOMSSTYRELSEN

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Fjärdingskolan och folkhälsosamordnaren på
Hässleholmen arrangerar en föreläsning om

GIFT MOT SIN VILJA

med Ungdomsstyrelsen

Som har regeringens uppdrag att förebygga och
förhindra att unga mellan 13 och 25 år blir gifta
mot sin vilja.

TISDAG 4 OKTOBER KL 14.00
i Fjärdingskolans personalrum

Frågor besvaras av Stefan Norberg 033-358316

BORÅS STAD

MÅNGKULTUR DAGARNA

24-25 oktober
2011

LUDVIKA KOMMUN

SMEDJEBACKENS
KOMMUN

Utställningar

Fotoutställningen Gaza Graffiti

Mia Gröndahl - Fotograf och journalist

Mia har under sju års tid fotograferat väggar i Gaza.

Vernissage: måndag 24 oktober, kl 9.00-19.00

Vernissagemusik med Livet Nord och Camilla Åström, kl 12.30

Utställningen visas 24 oktober - 6 november

Ordinarie öppettider måndag, onsdag, fredag: kl 14.00-17.00

tisdag, torsdag: kl 14.00-19.00

Konsthallen, Ludvika Folkets Hus

Mångkulturtröjor

Utställning med nya mångkulturtröjor designade av elever i årskurs åtta

under temat mångkultur. En jury utser pristagare bland tröjorna som

erhåller Mångkulturdagarnas uppmuntranspris. Priset utdelas 24/10.

Utställningen visas 24 oktober - 6 november.

Festsalen och foajén, Ludvika Folkets Hus

Mångkultur - Bokutställning
Smedjebackens bibliotek

Måndag 24 oktober

Barnens mångkulturverkstad

Skapande bildverkstad och knappstillverkning - öppen för alla barn.

kl 9.00-18.00

Foajén, Ludvika Folkets Hus

Konst-workshops för skolan

Saadia Hussein - Konstnär och bildpedagog

3 konst-workshops för Ludvikas låg- och mellanstadieelever. Deltagarna

får i uppdrag att förbereda sig inför Mång Kul Turen - en oundviklig resa.

Var sin resväska ska packas - där tankar, funderingar och framtidsplaner

samlas och utformas. Allt material finns på plats.

Gillesalen, Ludvika Folkets Hus

Musik-workshop för skolan

Livet Nord och Camilla Åström - Musiker

Musik-workshops hela dagen på temat Mångkultur för Västerbergslagens

kulturskolelever.

Aveny, Ludvika Folkets Hus

Mångkulturbröd

Presentation av projektet Bröd i Bergslagen, med provsmakning

Här sammanfaller kulturhistoria med vår tids intresse för mat och miljö.

Projektet har även ett integrationsmål med verksamheten, som handlar

om att förena lokal brödkultur med inflyttades bakningstraditioner från

andra länder. ABF äger projektet Bröd i Bergslagen, med stöd från EU,

Leader Bergslagen och Ekomuseum Bergslagen.

kl 10.00-12.00

Smedjebackens bibliotek

Barnteatern Kloss

Barnteater för alla från 3 år med gruppen Teater Tre

Kloss är en barn- och familjekomedi som handlar om att bygga upp, riva

ner och bygga upp igen. Skådespelarna - Sara Myrberg/Lena Nielsen, Per

Dahlström och Bert Gradin - pustar, klättrar och bygger

sin tillvaro mellan kaos och ordning, där klossarna blir

tåg som blir en fästning som blir roliga gubbar. Fri entré,

men begränsat med platser och därför

föranmälan till Smedjebackens bibliotek,

tel: 0240-660280.

kl 10.00

Smedjebackens bibliotek

Integrationsmässan

Värdefull samhällsinformation för nya och gamla medborgare
i Ludvika och Dalarna.

kl: 9.00-14.00 - Festsalen, Ludvika Folkets Hus

Frändskapshusets mångkulturcafé

kl: 9.00-14.00 - Festsalen, Ludvika Folkets Hus

Måndag 24 oktober, forts.

Föreläsningar

Star bio, Ludvika Folkets Hus

Tema 2011:

Samhällsförändring - normproblem och politik

Moderator: Sofie Wiklund - tf rektor, Brunnsviks folkhögskola

kl 9.00

- Krutdurk Europa. Främlingsfientliga
grupperingar, ur ett politiskt perspektiv

Anna-Lena Lodenius - Författare

Högerpopulistiska partier är en partigrupp som tagit plats

i nästan alla länders parlament i Europa. Hur påverkar de

vår syn på invandring och flyktingmottagande, och varför

har muslimerna blivit vår tids judar i den främlingsfientliga

propagandan?

kl 10.30

- Vad händer med en religion när den
byter miljö? Svensk islam och europeisk
islamofobi

Jan Järpe - religionshistoriker och professor emeritus

i islamologi vid Lunds universitet.

kl 13.00

- Hedersrelaterat förtryck:
Barn och tvångsäktenskap

Sara Mohammad - utbildningsledare, människorättsaktivist,
Riksföreningen Glöm aldrig Pela & Fadime.

kl 14.00

- Presentation av rapporten:
Gift mot sin vilja

Karen Austin - handläggare vid Ungdomsstyrelsen.

Mångkulturafton med Kaja

kl 18.00 - Aveny, Ludvika Folkets Hus

Konferencier: Birgitta Karlestedt - Kultursekreterare

Chamber Strings och Suzukigrupp 4

Musikgrupper från Västerbergslagens kulturskola

Prisutdelning

- Ludvika kommuns Integrationspris 2011

Utdelare: Leif Petterson - kommunfullmäktiges ordförande

- Mångkulturdagarnas Uppmuntranspris 2011

Utdelare: Ingvar Henriksson - kultur- och fritidsnämndens
ordförande

- Integrations- och ungdomspriset 2011

ur Annika & Peter Grünlers stiftelse

Utdelare: Maria Strömkvist - kommunalråd

Kaja - Konsert

Folk- och världsmusikgruppen Kaja från Göteborg

Gruppen består av Livet Nord på violon och viola, Camilla Åström på
dragspel och piano samt Daniel Wejdin på kontrabas.

Tisdag 25 oktober

Barnteatern Kloss

Barnteater för alla från 3 år med
gruppen Teater Tre

Kloss är en barn- och familjekomedi som handlar om att bygga upp, riva
ner och bygga upp igen. Skådespelarna - Sara Myrberg/Lena Nielsen, Per
Dahlström och Bert Gradin - pustar, klättrar och bygger sin tillvaro mellan
kaos och ordning, där klossarna blir tåg som blir en fästning som blir ro-
liga gubbar. Fri entré, men begränsat med platser och därför föranmälan
till Ludvika bibliotek, tel: 0240-86297.

kl 10.00

Ludvika bibliotek

Skolbio

Den belgiskfranska filmen Welcome visas för Ludvikas elever
i årskurs 9

I centrum för filmen står den illegale invandraren Bilal, en 17-årig irakisk
kurd som försöker ta sig från Calais till London för att återförenas med
flickan han älskar.

Star, Ludvika Folkets Hus

Skolkonsert - Kaja

Skolkonsert för mellanstadiet med folk-
och världsmusikgruppen Kaja från Göteborg

Gruppen består av Livet Nord på violon och viola,

Camilla Åström på dragspel och piano

samt Daniel Wejdin på kontrabas.

Aveny, Ludvika Folkets Hus

Konst-workshops för skolan

Saadia Hussein - Konstnär och bildpedagog

2 konst-workshops för Smedjebackens lågstadieelever. Deltagarna får

i uppdrag att förbereda sig inför Mång Kul Turen - en oundviklig resa.

Var sin resväska ska packas - där tankar, funderingar och framtidsplaner

samlas och utformas. Allt material finns på plats.

Meken, Smedjebacken

Mångkultur föreläsning - Krutdurk Europa

Föreläsning med författaren Anna-Lena Lodenius, för gymna-
sielever

Slaget om svenskheten, om främlingsfientlighet och islamofobi i en allt

mer globaliserad tid.

Högbergskolan, Ludvika (för Ludvikas gymnasieelever)

Biosalongen, Smedjebackens Folkets Hus (för Smedjebackens

gymnasieelever)

Mångkulturafton med Kulturskolan

Västerbergslagens kulturskolas traditionella höstkonsert har i år temat -

Med smak från alla jordens hörn.

Föräldraföreningen Tuba säljer fika i pausen.

kl 18.30

Aveny, Ludvika Folkets Hus

Varmt välkommen!

Fri entré till samtliga program.

Alla program (förutom skolprogrammen) är öppna för alla.

För mer information kontakta:

Mohammed Alkazhami

Verksamhetschef, Integrations- och etableringscenter

Tel: 0240-860 85

mohammed.alkazhami@ludvika.se

I samarbete med:

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

KONFERENS OM GIFT MOT SIN VILJA OCH **Hedersrelaterat våld och förtryck**

Måndag den 12 december • Subtopia i Alby, Botkyrka

Program 08.30–16.30

08.30 Kaffe serveras

08.45 Välkommen och inledning

Anna Giotas Sandquist, kommunledningsförvaltningen och Sari Römpötti, medarbetare i projektet för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck i Botkyrka kommun.

09.00 Gift mot sin vilja

Om Ungdomsstyrelsens utredning *Gift mot sin vilja*.

Definition av och perspektiv på hedersrelaterad problematik.

föreläsare: Karen Austin, handläggare, Ungdomsstyrelsen.

09.45 Fika med smörgås

10.15 Stjärnlösa nätter

föreläsare: Arkan Asaad, författare till boken *Stjärnlösa nätter*.

12.15 Lunch på egen hand

Lunch kan beställas på Subtopia.

Det går också att köpa lunchbiljett i restaurangen under förmiddagsfikat.

13.15 Vad säger lagen?

föreläsare: Anna Dahlbom, advokat, Lewis Advokatbyrå.

14.45 Kaffe med kaka

15.15 Workshop

workshopledare: Karen Austin och Anders Holmberg, processledare.

16.15 Hur går vi vidare?

Sari Römpötti avslutar konferensen.

Hitta till Subtopia:

<http://www.subtopia.se/om-subtopia.php?id2=11&PHPSESSID=14e0355ae5ddf369224ff052c7eebc0f>

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

BOTKYRKA
KOMMUN

Program till den 13 oktober i Norrköping

- 09.00 Välkomna**
Presentation av dagen.
- 09.05 Gift mot sin vilja**
Föreläsning med Arkan Asaad utifrån hans bok *Stjärnlösa nätter*.
Boken *Stjärnlösa nätter* kom ut i januari 2011 och har satt frågan om unga killars utsathet för äktenskap mot den egna viljan tydligt på agendan. Författaren beskriver i sin föreläsning hur de sega banden mellan fäder och söner, tvinnade av nedärvda idéer om respekt och plikt mot familjen, kolliderar med en ung mans självklara rätt att själv välja sitt liv.
- 10.35 Paus**
- 10.50 Att arbeta med *Stjärnlösa nätter* inom ramen för svenska 2**
Anette Fransén har arbetat med Asaads bok i undervisning och berättar om sina erfarenheter.
- 11.20 Ungdomsstyrelsen presenterar rapporten *Gift mot sin vilja* samt webbplatsen brottsrummet.se**
Hur ser det ut i Sverige idag när det kommer till frågan om äktenskap mot den egna viljan och vilka villkor lever de unga med i vardagen?
- 12.00 Lunch**
- 13.00 Vad säger lagen om äktenskap och tvång?**
Föreläsning av advokat Anna Dahlbom. Hur ska man som vuxen bemöta en ung person som berättar om att hon/han gift under sommarlovet eller förlovat sig med en kusin i hemlandet? Vad säger egentligen svensk lag om äktenskap och förlovningar och vilken roll bör man som lärare ha gentemot en elev?
- 15.00 Paus**
- 15.15 Diskussion och reflektion kring dagen i bikupor**
- 15.45 Information från Länsstyrelsen i Östergötland**
kring det nätverk gällande hedersfrågor som finns i länet.
- 16.00 Avslut**

Välkommen till ett rundabordsseminarium

Om äktenskap och rätten att välja sin partner

Plats: Glokala Folkhögskolan i Malmö, sal?

Datum: Torsdagen den 29 september 2011

Tid: 10.30-16.00

Antal: 20-25 personer

Moderator: Gra Lenardt

Folkbildning har en stor och viktig roll i utbildningspolitiken. Den är ett viktigt verktyg för att föra en aktiv dialog om samhällets värdegrunder, betydelsen av demokrati och mänskliga rättigheter.

Inom folkbildningens ramar utvecklar vi nya mötesplatser där parter med olika erfarenheter, värderingar och livssituationer kan mötas i dialog kring komplexa samhällsfrågor, framföra sina synpunkter och få utbyte av varandra. Frågor som rör äktenskap och ungdomars rätt att välja sin partner är i detta sammanhang särskilt viktiga att diskutera då ämnet kan uppfattas som känsligt, något som leder till missuppfattningar och svåra konfrontationer.

För att öka kunskapsutbyte och medvetenhet om frågornas komplexitet inbjuder Kista Folkhögskola i Stockholm i samarbete med Ungdomsstyrelsen till seminarium. Vi hoppas att mötet ger olika parter tillfälle att ta upp traditioner, attityder och förhållningssätt i hanteringen av äktenskapsproblematik och eventuella konflikter kring vardagslivets normer och värderingar bland unga.

Diskussionen ska kretsa kring lagstiftning och familjerätt, ungdomars strävan efter självbestämmande, kollektivets betydelse samt kommunikation mellan ungdomar och familj, skola, religiösa ledare och övriga samhället.

Vi är glada att ha med Glokala Folkhögskola i Malmö som delar med sig av sina erfarenheter som är viktiga för arbete med frågan i Stockholm såväl som i övriga landet.

Program

- 10.30 Inledning**
Gra Lenardt inleder dagen.
- 10.35 Välkomsttal**
Håkan Larsson, rektor vid Glokala Folkhögskola i Malmö, håller välkomsttal.
- 10.45 Syftet med seminariet**
Habib Abdulkader, rektor vid Kista Folkhögskola, tar upp seminariets syfte
- 11.00 Gift mot sin vilja**
Karen Austin, handläggare vid Ungdomsstyrelsen, presenterar kartläggningen "Gift mot sin vilja"
- 11.30 Samtal runt bordet och frågestund**
- 12.00 Lunch**
- 13.00 Det muslimska perspektivet**
Saeed Azam, imam från OSRA-familjerådgivning, belyser muslimskt perspektiv på giftermål och rätten att välja sin partner
- 13.30 Samtal runt bordet och frågestund**
- 14.00 Vad säger lagen?**
Shafqat Khatana, jurist från Advantage Juristbyrå i Stockholm, talar om FNs konvention och Sveriges äktenskapslag
- 14.30 Fika**
- 14.45 Samtal runt bordet och frågestund**
Att skapa konsensus från olika perspektiv.
- 15.15 Avslutning**
Abdulkader Habib och Gra Lenardt avslutar dagen.
- 15.30 Mingel**
Tillfälle att utöka kontaktnät och inleda partnerskap
- 16.00 Slut**

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2012

projektledare **Karen Austin**
språkgranskning **Ingrid Bohlin**
omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**
webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**
e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**
tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se